

ÖZBEKİSTAN'DAN VE ANADOLU'DAN ÇOCUK ATASÖZLERİ

Children's Proverbs from Uzbekistan and Anatolia

Metin YURTBAŞI*

Öz: Türk atasözleri Türklerin binlerce yıldan beri yaşadıkları topraklarda oluşturdukları ortak kültürün sözlü ürünleridir. Biz Anadolu Türkleri burada sadece son 1000 yıldır yaşıyoruz, ancak kardeşlerimiz ve akrabalarımız bizim daha önce yaşadığımız o toprakların bekçilerini hala yapmaya devam ediyorlar. Aynı kökten geldiğimiz ve kendileriyle bugünkü yaşamda gönülden kaynaştığımız bu insanların bizimle aynı dili konuşmaları, aynı duygularla aynı kültürü paylaşmaları ortak gururumuz ve kimliğimizin en güçlü kanıtı atasözlerimizdir. Bu makalede bu kültürün bir kesiti olan Çocuk temasını işleyen ufak bir diziyi sizlere sunarken aynı kimliğin gururunu mutlulukla yaşıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Türk, Özbek, Orta Asya, halk deyişleri

Abstract: Turkish proverbs are the common products of Turks, created and shared throughout history in those lands where Turkish has been spoken for millenia. Turks of Turkey have lived in Anatolia for the past 1000 years, however they were in Central Asia before and our distant relatives are still guarding those lands sharing the same culture with us expressed in our common wisdom and tradition expressed in our common folk sayings and expressions. This article lists only some examples of them easily understandable by all Turks throughout our lands both in words and essence giving each one of us the same pride and of identity

Keywords: Proverbs, Turkish, Uzbek, Central Asia, folk saying

---

* Yrd.Doç.Dr. Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği, İnönü Üniversitesi, Malatya.

ATASÖZLERİ VE ÇOCUK

Atasözleri, öğüt, uyarı, gözlem ve kişisel deneyimler sonucu edinilen kanaatleri ifade eden sözlü kültürün en değerli ürünleridir.¹ Halkın sesi Hakkın sesi² düsturunu benimseyen Türk insanı atasözlerini Kur'an ve Hadis'ten sonra ahlak değerlerimizi belirleyen bir düzeyde tutmuş ve ünlü dilci Veled Çelebi İzbudak'ın ifadesiyle "her Türk evinde okunan kutsal bir kitap"³ olarak görmüştür. Toplumumuzun geleceğinin teminatı olan "çocuk," kavramı sözlüklerde "bebeklik ile ergenlik çağı arasında gelişme döneminde bulunan küçük yaştaki erkek veya kıza verilen ad"⁴ olarak tanımlanmıştır. Toplumların en temel sosyal kurumu olan ailede çocuk, anneyi ve babayı birbirine bağlayarak aralarındaki ilişkiyi pekiştiren en önemli unsurdur. Bu nedenle ailenin temel işlevi olan "çocuk dünyaya getirme" ve "çocuk yetiştirme" zengin bir kültürel öge olarak yeryüzünün bütün toplumlarında özellikle ataerkil Türk toplumlarında önceliğini daima korumuştur.⁵ Çocuğu dünyaya getirdikten sonra, bu çocuğu büyüterek topluma yararlı bir yetişkin olarak sunma görevi, anne ve babaya, yaşamlarının en büyük sorumluluğunu yükler. Çünkü topluma yeni bir fert kazandırmak hem son son derece önemli, hem de başa gelmeden tam olarak anlaşılamayan bir deneyimdir.⁶

Binlerce yıldır Türk ırkının ortak töresinin merkezinde aile ve bunun görevi de beden, ruhen, ahlaken ve birbirine bağlı nesiller, sağlıklı çocuklar yetiştirmektir. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar Türk toplumunda erkek çocuğunun soyu sürdürmesi, kız çocuğunun ise geleceğin örnek annesi olması için özel olarak yetiştirilmesi gerektiğine inanılır.⁷ Türklerin çocuklar konusundaki geleneksel yaklaşımlarını, öteki konularda olduğu gibi kutsal değerlerimizden kaynaklanan ve yaşanarak sınanmış deneyimleri, gözlemleri, öğütleri ve uyarıları ifade eden zengin atasözlerimiz özetler. Türk atasözlerinin telkinleri bugünün çocuklarımızın geleceğe daha iyi hazırlanmalarını sağlarken evlenip çocuk sahibi olacak gençlerimize de kıymetli bir kılavuz görevini görür. Atasözlerimiz deneyimli anne ve babaların ise başucu kaynağıdır. Yaşlıların hafızalarını tazeler ve onların torun sevgisini daha iyi

¹ Esen, Yrd.Doç.Dr. Şaban, Yrd.Doç.Dr. Ensar Yılmaz (2011): Türk atasözleri ve deyimlerinde girişimcilik olgusu, Çukurova Üniversitesi-Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2011; http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/se_atasozleri_deyimler_girisimcilik_olgusu

² Esen, Yrd.Doç.Dr. Şaban, Yrd.Doç.Dr. Ensar Yılmaz (2011): Türk atasözleri ve deyimlerinde girişimcilik olgusu, Çukurova Üniversitesi-Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2011; http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/se_atasozleri_deyimler_girisimcilik_olgusu

³ İzbudak, Çelebi Veled (1936): Atalar Sözü, İstanbul

⁴ çocuk endokrinoloji, büyüme ve ergenlik (2014): <http://www.florence.com.tr/haber-duyuru/1212-cocuk-endokrinoloji-buyume-ve-ergenlik-merkezi.html>

⁵ Millî Eğitim Bakanlığı (2014): aile eğitimi rehberliği, Çocuk yetiştirme yaklaşımları; <http://www.pembemav.iyuvamanaokulu.com/blog/?p=22>

⁶ WebNaturel (2014): Her çocuk dünyayı yeniden keşfeder. http://webnaturel.com/index.asp?alt_cat_id=91&cat_id=17&ayrintiid=1810

⁷ Tan, Prof. Dr. Mine (1989): Çağlar boyunca çocukluk, Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı

tatmasını sağlar. Gözlemlerimizi pekiştirir, öğüt ve uyarılarımızı başkalarına aktarırken referans olur.⁸

Türk dünya görüşü, hangi lehçe ile söylenirse söylensin Türk varlığının başından beri Türk dilinin en güzel sözlü örnekleri olan atasözlerine sinmiş ve Türkçe'nin kullanıldığı bütün lehçelerde birbirlerini tamamlamıştır.⁹ Bu emsalsiz hikmet damlalarında Türk insanı çocuklarıyla olan ilişkilerinin zor kapılarını açacak ve sıkıntısız bir hayat sürmenin sırrını bulacaktır.

Anadolu Türkleri olarak bin yılı aşkın bir süredir içinde bulunduğumuz ve ismini Türkiye koyduğumuz bu son Türk elinde yaşatmaya çalıştığımız Türk dünyasının ortak benliği, değerleri ve töresi, aslında ait olduğumuz Türk dünyasının ortak hamurudur. Bu benlik hamurunun özü dilimizdir. Atatürk "Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında egemen ve esas kalacaktır." sözü ile aynı zamanda dilimiz ve milli duygularımız arasındaki bağı en güzel biçimde şu sözleriyle de ifade etmiştir: Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkindir. Türk Dili, dillerin en zenginlerindedir.¹⁰ Çünkü bizler çeşitli Türk devletlerine mensup olsak ve farklı coğrafyalarda yaşasak da bizi birleştiren aynı dilin ve aynı dinin gönül coğrafyasında aynı milletin mensuplarıyız.¹¹ Türkiye Türkleri olarak Özbekistanlı kardeşlerimizle paylaştığımız bu ortak kültür mirasımızı geleceğimiz olan çocuklarımıza bırakıyoruz. Bizi sözde ve özde birleştiren bu en kıymetli hazinemizi, Özbekistan ve Anadolu hayat görüşünü her yönüyle yansıtan atasözlerimizi paylaşmakla anadili Türkçe olan, aynı ruhu taşıyan bütün diğer aile fertlerimizle, soydaşlarımızla da bu vesileyle kucaklaşmış oluyoruz.

ÖZBEKİSTAN'DAN AÇIKLAMALI ÇOCUK ATASÖZLERİ

Türklerin atayurdu olan Ortaasya'nın en zengin sözlü geleneklerinden olan Türk atasözleri önce kulaktan kulağa sonra da yazılı tarihin başlangıcından itibaren kayıtlara geçerek günümüze gelmiş ve bugün de Türk halkları arasında yaşamaya devam etmektedir.

Orta Asya'da kullanılan Türk atasözlerinin büyük bir kısmı Anadolu'da da tanınmaktadır; aynı şekilde Anadolu atasözleri de Orta Asya'da gerek söz gerek öz olarak o bölgelerde yadırganmamaktadır. Özbek halk edebiyatını üç bin yıl öncesine kadar götüren Özbekistan Fenler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü araştırmacıları

⁸ Kaymaz, Rıfki (1985): Sözü'nün özü atasözü, İstanbul

⁹ Dilbilgisi Ders Notları (2014): <http://www.elitegitim.com/dilbilgisi-ders-notlari.html>

¹⁰ Atatürk ve Türk Dili (2014): <http://www.ahmetakyol.net/ataturk-ve-turk-dili/>

¹¹ Türk Destanları (2014): İlk Türk Destanları, http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/turk_destanlari.htm

100 ciltlik folk örneklerini 39 ciltte “Özbek Halk İcadı”¹² başlığıyla yayımlamış ve Semerkant’ı başkent yapan ve M.Ö. 626’da öldürülmüş olan Türk Hakanı Alp Er Tuna’ya¹³ yakılan mersiye şiirini en eski Türk şiiri olarak örnek göstermiştir.¹⁴

Özbek Türkçesi, Türk lehçelerinin Karluk grubuna bağlı olup Orta Asya genelinde en çok konuşulan Türk lehçesidir. Özbekçe; Kıpçak, Karluk ve Oğuz lehçelerine ait unsurları bünyesinde birleştirmiştir.¹⁵ Özbekçe’de diğer Türk lehçe ve şivelerine göre Farsça’nın etkisi daha fazladır. 1904’ten önce, bütün Orta Asya dilleri gibi Arap harfleri ile yazılan Özbek Türkçesi 1924-1940 arasında Stalin idaresi tarafından Kiril alfabesi dayatılmaya kadar Latin alfabesi ile yazıldı. 2002 yılından sonra ise aşağıda örneği görülen Latin harfleri ile resmen yazılmaya başlandı.¹⁶

Elimizde çok kapsamlı Özbek Halk Makalları olmakla birlikte bunların Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması ve Türkiye’de tanıtılmasının yapılması bugüne kadar yeterince gerçekleştirilmemiştir. Bu makale vesilesiyle bu konuda araştırma yapacak olanların artması gönülden dileğimizdir. Bu arada Mirzayev’in 1989 çalışması¹⁷ ile “Özbek Halk Atasözleri” yüksek lisans tezini hazırlayan¹⁸ Murat Yatağan’a ve özellikle aşağıdaki Özbek Çocuk atasözleri listesini sağlayan Kütahya Dumlupınar üniversitesinden Prof. Dr. Bilal Aktan¹⁹ hocamıza gönülden teşekkür ederiz.

• **Âç bâlâ tok bâlâ bilân oynamâydi – tok bâlâ âç bâlâ bilân oynamâydi.** [Aç çocuk, tok çocukla; tok çocuk, aç çocukla oynamaz.]

• **Âdâbli bâlâ elgâ mânzur.** [Edepli çocuk halk tarafından sevilir.]

• **Âdâm bolâdigân bâlâ âlisgâ qarâr.** [Adam olacak çocuk uzağa bakar.]

• **Aqli kirmâgân qaridân, ziyrâk tuğilgân bâlâ yahşi.** [Akıllı yetmeyen ihtiyardan, anlayışlı doğan çocuk iyidir.]

• **Aqlli bâlâgâ mâl ne kerek.** [Akıllı çocuğa mal ne gerekir?]

• **Âta bâlâsi bolma, âdâm bâlâsi bol.** [Bir baba evladı olma, adam evladı ol.]

¹² Fedakar, Dr. Selami, Özbekistan’da Destan Çalışmalarının Tarihçesi (2004): Milli Folklor, Cilt 8, Yıl 16, No. 62, Yaz 2004

¹³ Yazıcı, Doç.Dr. Nesimi (1992): İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, No. 192, Ankara

¹⁴ Kahhar, Tahir (2014) Özbek çocuk edebiyatı ve yayıncılığı, :<http://www.cocukvegenc.net/ozbek-cocuk-edebiyati-ve-yayinciligi-1/>

¹⁵ Özbekçe (2014): <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zbek%C3%A7e>

¹⁶ ibid

¹⁷ Mirzayev, T. vd., Özbek Xalq Maqâllari, Gafur Gulâm Nâmidâgi Âdâbiyat vâ Sânat Nâşriyati, Tâşkent 1989

¹⁸ Yatağan, Murat, Özbek Halk Makalleri (Özbek Halk Atasözleri), Dumlupınar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2010.

¹⁹ Aktan, Prof. Dr. Bilal, Dumlupınar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, Kütahya <http://fef.dpu.edu.tr/index/sayfa/999/akademik-kadro>

- **Áta hünäri báläga merás.** [Ata hüneri çocuğa mirastır.] Baba sanatı oğula mirastır.
- **Bálä – láy, ána – külál.** [Çocuk, çamur; ana, çamur ustasıdır.]
- **Bálä – yáşidän, hátin – bášidän.** [Çocuk küçükken, eş (hanım) baştan ele alınmalı.]
- **Bálä äziz – ádäbi undan äziz.** [Çocuk değerli, terbiye edilmesi ondan daha değerlidir.]
- **Báläni söksäng – beti qatar, ursang – eti qatar.** [Çocuğa sövsen yüzüzleşir; vursan, eti sertleşir.]
- **Egri bálä östirsäng – ikki közi kör bolär.** [Çocuğunu kötü yetiştirirsen iki gözü de kör olur.]
- **El bäläsi bolálmägän, el áğasi bolälmas.** [İnsanların takdir etmediği bir çocuk onların amiri olamaz.]
- **Er bäläsi erdäy bolar.** [Er çocuğu er gibi olur.]
- **Er bäläsi – el bäläsi.** [İyi bir ailenin evladı memleket için de onur vesilesi olur.]
- **Ğayrätlining bäläsi tämbäl bolar.** [Çalışkanın çocuğu tembəl olur.]
- **Köp qarining içidä – bir bälä dänä bolar; köp bäläning içidä, bir qari bälä bolar.** [Çok ihtiyar içinde, bir çocuk bilge olur; çok çocuk içinde, bir ihtiyar çocuk olur.]
- **Qız bälä üydä yahşi, er bälä eldä yahşi.** [Kız evlat evde güzel, erkek evlat halk arasında.] Oğlan düşman körü, kız ananın yarı.
- **Toğri bälä östirsäng, halk içidä şer bolär.** [Çocuğunu doğru yetiştirdiğinde halk içinde aslan gibi olur.]
- **Tuğilädigän bälägä toğanâq bolma.** [Doğurduğun çocuğa engel olma.]
- **Yahşi bälä – törgä tärtar; yámân bälä – görgä.** [İyi çocuk baş köşeye çeker; kötü çocuk mezara.]
- **Yahşi bälä átagä quvvät, yámân bälä uqubät.** [İyi çocuk babaya kuvvet, kötü çocuk cezadır.]
- **Yahşi bälä nâm keltirär; yámân bälä ğam keltirär.** [İyi çocuk nam, kötü çocuk gam getirir.]
- **Yahşi bälädan rähmät, yámân bälädan länät.** [İyi çocuktan hayır dua, kötü çocuktan lanet gelir.]

• **Yahşi kişi bäläsi, yuqâridän siy tâpar; yâmân kişi bäläsi, tüyädä häm it qâpar.** [İyi insan çocuğu yukarıdan hediye bulur; kötü insan çocuğunu, deve de it ısırır.]

• **Yahşining bäläsi torgä târtar – yâmanning bäläsi eşikkä.** [İyinin çocuğu başköşeye oturur, kötünün çocuğu kapı eşigine.]

• **Yâlgız tüyâ baqırâq bolar, yâlgız bälä yıglâq bolar.** [Yalnız başına kalan bir deve nasıl inilirse, yalnız büyüyen çocuk da öyle mahsun bir şekilde ağlar durur.]

• **Yalqâv hâtingä bälä bahânä.** [Tembel bir kadın için çocuk sahibi olmak iş yapmamak için sadece bir bahanedir.]

• **Yâmân bälä közidän – bilinädi sözidän.** [Kötü çocuğu gözünden de sözünden de tanırsın.]

• **Yâmanning bäläsi yolda yâtib ât hurkitär.** [Kötü adamın çocuğu yolda yatıp at ürkütür.]

ANADOLU'DAN SINIFLANDIRILMIŞ ÇOCUK ATASÖZLERİ

Her toplumun derin manevi, tarihsel ve mitolojik bilgilerini birleştiren atasözleri Türk sözlü kültürünün de en değerli milli mirasıdır.²⁰ MS 8. yüzyılın başlarında kaydedilen Orhun Yazıtlarındaki “Uze tenri basmasar asra yir telinmeser Turk budun ilinin, torunun kim artatı?” (Üstte Gök Tanrı basmasa, altta yer delinmese, Türk ulusu, ülkeni, töreni kim atar?)²¹ sözlerinde ifadesini bulan kimlik bilinciyle ortak bir kültüre sahip olan Türkler, 11. yüzyıl Karahanlı Uygur Türklerinden Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig”²² ve yine 11. yüzyıldan Kaşgarlı Mahmud’un Bağdat’ta kaydettiği ilk Türk sözlüğü “Divânu Lügati’t-Türk”tekilerle²³ başlayan zengin atasözü derlemeleri geleneğine sahiptir.

Kur’an-ı Kerim ve Hadislerin ahlak değerlerinden esinlenen²⁴ atasözlerimize daha sonra başka önemli kaynaklar da katılmıştır.²⁵ Örneğin epik destanlarımızdan olan Oğuzname bunlardan biridir. Buna Oğuz Kağan destanı da denir.²⁶ MÖ 209 yılında ilk

²⁰ Vikipedi (2014): Atasözleri (11 Aralık 2014: http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_atas%C3%B6zleri)

²¹ Vikipedi (2014): Orhun Yazıtları, http://tr.wikipedia.org/wiki/Orhun_Yaz%C4%B1tlar%C4%B1

²² Vikipedi (2014): Yusuf Has Hacib, http://tr.wikipedia.org/wiki/Yusuf_Has_Hacib

²³ Kaşgarlı Mahmud (1072-1074): Divanü Lügati’t-Türk, Bağdat

²⁴ Ahlakla ilgili ayetler ve hadisler (2014): <http://www.forumlordum.net/genclere-ozel-islamda-egitim/128058-ahlak-ile-ilgili-ayetler-ve-hadisler.html>

²⁵ Artun, Prof.Dr. Erman (2014): Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü

²⁶ Gömeç, Prof. Dr. Saadetin Yağmur (1963) Oğuz Kağan’ın kimliği, Oğuzlar ve Oğuz Kağan Destanları üzerine bir iki söz; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi, Cilt 22, sayı 35, 1963: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/32/238.pdf>

düzenli orduyu kuran Türklerin ulu atası Oğuz han (Tanrıku Metehan, Bahadır Han ya da Motun Yabgu) Türkleri efsanevi ata figürünü bünyesiyle birleştiren en büyük ilk karakterdir.²⁷ Hatıralarının konu edildiği Oğuzname'de anılan halk kahramanı bilge kişi Dede Korkut'tan²⁸ nakledilen ve daha sonraki yüzyıllarda Anadolu'nun bağrında yer etmiş Nasreddin Hoca'nın fıkralarından alıntılar²⁹ ve benzerleri yazılı ve sözlü kültürümüzün atasözü hazinesine büyük katkıda bulunmuştur.

Asırlara meydan okuyarak zamanımıza aktarılan atasözlerimiz'e Divan-ı Lûgat-it Türk'te Arapça "mesel", Türkçe olarak da "sav" denmiştir.³⁰ Atasözleri divan edebiyatında "darbimesel" olarak adlandırılmıştır. Darbimesel'in çoğulu "durûb-ı emsal" dir, ki bu da hikmet taşıyan, özlü söz olmuş, (vecize), kalıp klişe halindeki söz demektir.³¹ Sekizinci asrın birinci yarısından kalan Orhun Abideleri'nde bugün kullandığımız bir atasözü olan "Ağaç yaş iken eğilir" sözü şu şekilde yer almıştır: "Yuyka erikli toplağalı ucuz ermiş Yinçe eriklig üzgeli Yuyka kalın bolsar toplağuluk alp ermiş, Yinçe yoğon bolsar üzgölük alp emiş." (İnce ve dayanıksız iken onu büküp toplamak kolay imiş derler; fakat kalın olursa onu büküp toplamak, kırıp parçalamak güç olur imiş derler).³²

291 atasözünün veya savın bulunduğu Divan-ı Lûgat-it Türk'de³³ de "Babası ekşi elma yese oğlunun diş kamaşır" sözü şöyle bulunmaktadır: "Atası acı alma yisa oğlunun tisi kamar." Yine aynı kaynakta bir başka atasözümüz "Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur" şöyle geçmektedir: "Tag tagka kabuşmas, kişi kişiğe kabuşur."³⁴ Dede Korkut'tan da üç örnek verebiliriz: "Vermeyince Mabut, neylesin Mahmut." sözü Dede Korkut'ta: "Kaadir Tengri virmeyince er ba-yımas." veya "Kibirin hasmı Allah'tır." sözünün Dede Korkut'taki biçimi şöyledir: "Tekebbürlük eyleyenı Tengri sevmez." veya Bugün çokça kullandığımız "Ecelsiz kul ölmez." sözümüz Dede Korkut'ta: "Ecel va'de irmeyince kimse ölmez." biçiminde geçmektedir.³⁵

Sadece atasözü içeren bir derleme Fatih Millet Kütüphanesi'nde bulunan Mevlana Şemseddin'in 1420 yılında Teshil adlı tıp kitabının sonuna eklenmiş olan el

²⁷ Vikipedi (2014): Oğuz Kağan Destanı: http://tr.wikipedia.org/wiki/O%C4%9Fuz_Ka%C4%9Fan_Destan%C4%B1_bilgicik (2014): Türk'ün ulu atası: Oğuz Kağan: <http://www.bilgicik.com/yazi/turkun-ulu-atasi-oguz-kagan-tanrikut-mete-han-2/>

²⁸ Dede Korkut Kitabı (Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oguzân): (15-16. yy): http://tr.wikipedia.org/wiki/Dede_Korkut_Kitab%C4%B1

²⁹ Nasrettin Hoca Atasözleri (2014): <http://www.webokur.net/forum/konu/nasrettin-hoca-atasozleri.21803/>

³⁰ Vikipedi (2014): Atasözü, irsal-i mesel, darb-ı mesel, sav: http://tr.wikipedia.org/wiki/Atas%C3%B6z%C3%BCkeşfet_kendini (2014): Atasözleri, deyimler, özlü sözler: <http://kesfetkendini.com/News/kisiselgelisim/atasozlerideyimlerozusozler-9707/>

³¹ keşfet kendini (2014): Atasözleri, deyimler, özlü sözler: <http://kesfetkendini.com/News/kisiselgelisim/atasozlerideyimlerozusozler-9707/>

³² Yılmaz, Prof.Dr. Ahmet (1999): Müstakim-zade'nin durub-ı emsalinin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi, Türk İslam Edebiyatı, Selçuk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 6 Konya

³³ Vikikaynak (2014): Divân-ı Lûgat-it-Türk (seçmeler);http://tr.wikisource.org/wiki/Div%C3%A2n-%C4%B1_L%C3%BCgati%27t-T%C3%BCrk_%28se%C3%A7meler%29

³⁴ Divan-ı Lûgat-it Türk, II, 153

³⁵ Dede Korkut Soylamış (2014): <http://www.bilgitay.net/orhun/dedekorkut.php>

yazısı ile yazılmış bir risaledeki 698 adet atasözüdür.³⁶ Bu çalışma 500 yılı aşkın bir süre sonra gün ışığına çıkarak Veled İzbudak tarafından 1936 yılında “Atalar Sözü” adıyla yayımlanmıştır.³⁷ 19. yüzyılın en önde gelen derlemeleri, Ahmet Vefik Paşa'nın (Müntehabât-ı Durûb-i Emsâl-i Türkîye) (1852)³⁸ adlı eserinde (4300) madde, Şinasi'nin 1870'te yayımlanan “Durû-i Osmaniye”sinde 2500 atasözü vardır.³⁹ 1885'te yayımlanan Ebuzziyâ Tevfik'in “Durûb-i Emsâl-i Osmaniye” adlı eserinde ise bir kısmı deyim olan 4000 atasözü bulunuyordu.⁴⁰ Tekezâde M.Said'in (Durûb-i Emsâl-i Türkîye yahut Ata Sözlere) (1894) derlemesinde 5740 madde vardı.⁴¹

20. yüzyıla gelince 1926'de H. Zeyneli'nin 2000 söz içeren Azerbaycan Atalar Sözü⁴² eserinden sonra Demir Alp (1933) derlemesi “Türk Darb-ı Meseleleri yahut Atalar Sözü” eseri 5200 madde içeriyordu.⁴³ 1939'ta Sadi G. Kırımlı 2742 maddelik “Atalar Sözlere”ni yayımladı.⁴⁴ 1943'de yayımlanan Osman Nuri Peremeci derlemesinde 7694 madde vardı.⁴⁵ Mustafa Nihad Özön'ün 1956 tarihli “Türk Ata Sözlere” adlı kitabında 8600 atalarsözü,⁴⁶ Feridun Fazıl Tülbentçi'nin 1963 tarihli “Ata Sözlere” adlı kitabında 15.080 adet söz vardı.⁴⁷ Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü'nün 1971 tarihli “Türk Atasözlere ve Deyimleri” adlı kitabında 10.730 adet deyim ve atasözü yer alıyordu.⁴⁸ Ömer Asım Aksoy'un 1971'te çıkan (Atasözlere ve Deyimler Sözlüğü) adlı kitabında 2110 adet atasözü vardı.⁴⁹ İ.Hilmi Soykut'un 1974 tarihli “Türk Atalar Sözü Hazinesi” adlı kitabında 5605 adet ata sözü bulunuyordu.⁵⁰

Sayıları giderek artan derlemelerin günümüze en yakın olanlarından Dr. Metin Yurtbaşı (1994)⁵¹ derlemelerinde atasözlere sınıflanmaya ve içerik sayıları giderek artmaya başlamıştır. Önce 10 bin içerikle başlayan derleme 2013 yılında 40 bin atasözünü 172 konuda sınıflandıran hacme ulaşmıştır.⁵² Bu çalışmada yararlanılan

³⁶ Atasözü Nedir (2014): <http://www.turkcebilgi.com/atasozu-nedir-atasozu-nun-anlami>

³⁷ İzbudak, Çelebi Veled (1936): Atalar Sözü, İstanbul

³⁸ Ahmet Vefik Paşa (1852): http://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmed_Vefik_Pa%C5%9Fa

³⁹ Şinasi (1863, 2. baskı 1870) Durub-i Emsal-i Osmaniye, İstanbul; http://tr.wikipedia.org/wiki/Durub-i_Emsal-i_Osmaniye

⁴⁰ Tevfik Ebuzziya (1885): Durûb-i Emsâl-i Osmaniye, İstanbul; http://tr.wikipedia.org/wiki/Tevfik_Eb%C3%BCzziya

⁴¹ Tekezâde M.Said (1894): Durûb-i Emsâl-i Türkîye yahut Ata Sözlere, İstanbul

⁴² Zeyneli, H. (1926): Azerbaycan Atalar Sözü, İstanbul

⁴³ Demir Alp (1933): Türk Darbimeselleri Yahut Atalar Sözü, İstanbul, Tefeyyüz Kitabevi

⁴⁴ Kırımlı, Sadi G. (1939): Atalar Sözlere, Kanaat İstanbul

⁴⁵ Peremeci, Osman Nuri (1943): Atalar Sözlere, Resimli Ay Matbaası, İstanbul

⁴⁶ Özön, Mustafa Nihad Özön (1956): Türk Ata Sözlere, İnkılap Kitabevi, İstanbul

⁴⁷ Tülbentçi, Feridun Fazıl (1963): İnkılap Kitabevi, İstanbul

⁴⁸ Mili Kütüphane Genel Müdürlüğü (1971): Türk Atasözlere ve Deyimler, Ankara

⁴⁹ Aksoy, Ömer Asım (1971): Atasözlere ve Deyimler Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara

⁵⁰ Soykut, Hilmi (1974): Türk Atalar Sözü Hazinesi, İstanbul

⁵¹ Yurtbaşı, Dr. Metin (1994): Sınıflandırılmış Türk Atasözlere, Özdemir, Ankara

⁵² Yurtbaşı, Dr. Metin (2013): Sınıflandırılmış Atasözlere Sözlüğü, Excellence, İstanbul

“çocuk” atasözleri Yurtbaşı'nın eserinin son baskısından alınmış ve çalışmaya yeni format verilerek “çocuk” teması daha da alt bölümlere ayrılarak bu alanda Türkçe'de veya dünyadaki herhangi bir dilde yapılan en kapsamlı çalışma olup bir konuda bir ülkenin atasözlerinin dünyaya yayılması konusunda da önde gelen örnektir.⁵³

Türk çocuk atasözleri çalışması önce A.B.D.'de Amerikan Folklor Kurumu'nda Türk Toplumunda Aile Değerlerinin Atasözlerine Yansıması kapsamında⁵⁴ daha sonra “100 dilde Çocuk Atasözü”⁵⁵ projesi biçiminde 23 Nisan 2013 yılında TRT'ye Türkiye'yi ziyaret eden çocuklara hediye edilmiştir. Türk çocuk atasözleri aşağıdaki listede “1 Doğum öncesi ve Doğum Doğum” “2 Çocuk sahibi olma” “3 Anababalar” “4 Çocuk-anababa-kardeş-akraba ilişkileri” “5 Çocukların çeşitli özellikleri” “6 Erkek çocukları” “7 Kız çocukları” “8 Çocukların bakımı, terbiyesi ve eğitimi” “9 Çocukların büyüme süreci ve evreleri” “10 Çocukların bahtı” “11 Öksüzler ve yetimler” “12 Evlatlıklar” “13 Evlat acısı”.

Yurtbaşı'nın 2013 tarihli “Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü”⁵⁶ kaynağından derlenen ve Sınıflandırılmış Aile Atasözleri ve Türk ve Dünya Çocuk Atasözleri kitaplarında yer alan aşağıdaki çocuk atasözlerinin sayısı 1500'i bulmaktadır. Büyük bir kısmı Özbekistan ve öteki Türk devletlerinde eşdeğerleri veya benzerleri bulunabilecek olan bu atasözü hazinemize Türk Dünyası ortak zenginliği kapsamında “Türk Dünyası Çocuk Atasözleri”⁵⁷ ismini verebiliriz.

1. DOĞUM ÖNCESİ ve DOĞUM:

Evlilik ve doğumla ilgili belirtiler anne ve baba adaylarının yeni bir sorumluluk üstleneceğinin habercisidir. Artık ikisini de bu olaa yönelik hazırlıklar, anne ve baba olma beklentileri, heyecanı ve doğacak bebekleriyle ilgili çeşitli özellikler onların ilgi odağını oluşturur. –

Ağustosta yükü olan, istavritte doğurur.

Acele eden kadın, kışsız uşak doğurur.

Acele eden kancık kör doğurur.

⁵³ Mieder, Prof.Dr. Wolfgang (1993): A Dictionary of Turkish Proverbs is a prime example of such a work.. <http://www.amazon.com/Dictionary-Turkish-Proverbs-English-Edition/dp/9759570300>

⁵⁴ Yurtbaşı, Dr. Metin (2010): The Concept of Family Relations in Turkish Proverbs, American Folklore Society, Memphis Tennessee, 15 Ekim 2010; http://c.ygcdn.com/sites/www.afsnet.org/resource/resmgr/Annual_Meetings_Past/AM2010fullprogram.pdf

⁵⁵ Yurtbaşı, Dr. Metin (2013): Kültür Bakanlığı / Başbakanlık Tanıtma Fonu Destek Müracaatı

⁵⁶ Yurtbaşı, Dr. Metin (2013): Sınıflandırılmış Türk Atasözleri, Excellence, İstanbul

⁵⁷ Gözaydın, Prof. Dr. Nevzat (1998):Türk Dünyasının atasözleri, TDK, Sayı 6, Güz, http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/nevzat_gozaydin_turk_dunyasi_atasozleri.pdf

Ekene doğurana ne mutlu.

Ye tatlıyı, doğur atlıyı, ye ekşiyi doğur Ayşe'yi.

Çocuklunun ağzı, çocuksuzun gözü oynar.

Lohusanın kırk gün mezarı açık durur.

Dokuz kadın birikse zahmeti doğuran çeker.

Ebe çok olunca çocuk sakat doğar / ters gelir.

Ebenin burnu karnında, gebenin karnı burnunda.

Zinadan olan bebek, sallanmaz göbek.

Çocuğun adı konulunca, çağrılması kolay olur.

Çocuk doğmadan kaftan biçilmez.

Samanlık seyran olsa avratlık kolay olsa, duran kahyanın kör kızı da avrat olurdu.

Teke gizli yanaşsa da keçi aşikar doğurur.

Utananın / Üşenenin / Erinenin oğlu kızı olmazmış.

Üç kurşuk eşeğin beş paralık sıpası olur.

Ekmek mayadan olur, kuzu koyundan olur.

Kazın cücüğünü / yavrusunu güzün sayarlar.

Oğlan uşak belde çok, karı koca elde çok.

2. ÇOCUK SAHİBİ OLMA:

Doğan çocuğun aileye katılmasıyla başlayan yeni yaşam bu konudaki tereddütleri, artıları, eksileri de beraberinde getirir. Yavrularına nasıl yaklaşılması gerektiği ve bu yeni konumlarıyla nasıl baş edecekleri konusu şimdi genç annebabaların yegane kaygıları ve heyecanlarını oluşturur.

2.1. Çocukların rızkını Allah verir:

Ovada oğlak doğsa dağda otu biter.

Allah kırkılmış kuzuya göre yel estirir.

Doğuran avrat, Azrail'i yenmiş.

Doğuşuna bakma, gelişine bak.

Marttan sonra yağın durmaz, doğan ölmez.
Tufanın oğulcuğu, Allah verdi boyuncuğu.
Yağmur yağıp durmaz, çocuk doğup durmaz.
Yiğit anadan çıplak doğar.
Zemheriden sonra yağın durmaz, doğan ölmez.
Cadıdan korkanın çocuğu olmaz.
Doğan anası olma, doğuran anası ol.
Doğana beşik, ölene tabut.
Doğdu, boğmaya boğmak yaramaz; geldi, kovmaya kovmak yaramaz.
Doğmayan ölmez.

2.2. Çocuk sahibi olmanın nimetleri:

Ağaç sevgisi, evlat sevgisidir.
Ağaç sevgisi olmayanda evlat sevgisi olmaz.
Ağaç yetiştiren, evlat yetiştiren gibidir.
Ağaç yaprağıyla güzeldir.
Çifte gitmeyen öküzün olsun, işe gitmeyen oğlun.
Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar.
Çocuklunun girdiği yer şen, çıktığı yer harabe.
Çocuksuz baba barsız (meyvesiz) ağaca benzer.
Çocuksuz ev mezara benzer.
Çocuksuz ev, çepersiz bostana (korunmasız bahçeye) benzer.
Çocuksuz ev susuz değirmene benzer.
Dâr-ı dünyada bir evlat.
Körpe kuzu, evimin tuzu.
Ağaç dalıyla gürler.
Allah zengine mal verir fakire çocuk.
Ata olmayan ata kadri bilmez.
Bala baldan şirindir.

Çocuk aile bahçesinin çiçeğidir.
Çocuk dolu eve şeytan pek az girer.
Çocuk cennet meyvesidir.
Çocuk evin meyvesidir.
Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen.
Çocuk, karı koca arasında altın toptur.
Çocuk karıyla kocanın arasını bulur.
Çocuk kısmı gül misali.
Çocuklu kadın kargalı çınar, civcivli tavuk.
Dal budağıyla gürler.
Elim gözüm, oğlum kızım.
Eşek, sıpasıyla cümbüşlenir.
Evladı olmayanın devleti / insafı / merhameti olmaz.
Evladın hamı tatlı olur.
Evlad bir acı su imiş / deniz suyu imiş, ne içilirmiş, ne geçilirmiş.
Evlad, elden üstündür.
Evlatsız yurt, odunsuz ocağa benzer.
Kadını eve bağlayan altın şıkırtısı değil eşik/beşik gıcırtısıdır.
Korusuz orman olmaz.
Koyunun on olsun, güden oğlun olsun.
Köksüz ağaç kurur.
Mal istersen bedeninden, evlat istersen belinden.
Mallı zenginden, evlatlı zengin yeğdir.
Oğlan düşman körü, kız ananın yarı.
Sakal pir, evlat bir.
Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir.
Ulu ağacın gürültüsü dal ile, mutlu evin yakışığı döl ile.
Viran olası hanede evlad ü ayal var.

Yedi yıllık emeğim, yavru yumağım.

Yuvan ıssız kalacağına oğlan öksüz kalsın.

Zenginin malı, züğürdün evladı var.

2.3. Çocuk sahibi olmanın sıkıntıları:

Çocuk kısmı hem dost hem düşmandır; hem ağlatır, hem güldürür.

Çocuk isteyen, belasını da istemek gerek.

Arkadan tay yetişmezse, ata baha olmaz / gelmez.

Çocuğum yok ağlayacak, çorbam yok taşacak.

Çocuklu karı, eşekli dayı ile yola çıkma.

Çocuklu avrat, sıpalı eşek ile yola gidilmez.

Çocuğu olanın bin, olmayanın bir derdi var.

Evladın varsa bin derdin var, evladın yoksa bir derdin var.

Çocuğun / Evladın var mı, derdin var.

Derdin mi var, evladın mı var.

Çocuk isteyen belasını da istemek gerek.

Evliyadan hınzır peydahlanır.

Geldi kovulmaz, doğdu boğulmaz / gitti tutulmaz.

Geldi Safiye, gitti kafiye.

Her kimin evladı var, başından büyük derdi var.

Küçük işer, büyük dayanır düşer.

Oğlan doğurdum oydu beni, kız doğurdum soydu beni.

Oğlun mu var yemeden kal, kızın mı var giymeden kal.

Sıpalı eşeğe binip dâh demektense yayan yürümek evlâdır.

Sıpalı eşekle çıkma yola, başına getirir türlü bela.

2.4. Çocukların sayıları:

Bir tane az, iki tane karar, üç tane zarar.

Az çocuğun bakımı kolay, istekleri az olur.

Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz (yeter).
Çocuksuz kadın meyvesiz / yemişsiz ağaç.
Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar.
Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder.
Çok çocuk düşman kilidi.
Çok koyunun çok kuzusu olur.
Ya evlat bir, ya ocak kör.

3. ANABABALAR:

Çocukların yetişmesi ve kişiliklerinin oluşmasında anne ve baba en büyük rolü oynar. Sağlıklı çocuk yetiştirme konusunda nasıl davranılması gerektiğini çok iyi bilmelidirler. Anababaların konumunun maddi durumları, eğitim düzeyleri ve sosyal yapılara çocukların geleceğine yansır. Büyüyen çocukların deneme yanılma yoluyla öğrendiklerini anababalar denetleyerek onları hatalardan korumaya çalışır yoksa onların ihmalleri veya sıkı kontrolleri çocukların yaşamlarını olumsuz şekilde etkiler.

3.1. Anababanın çocuklar üzerindeki etkisi:

Aç, aç ile yatınca arada dilenci doğar.
Mala sahip gerek, oğlu da değil babası gerek.
Devletsizin oğlu olmaktan, devletliye kul olmak yeğdir.
Oğlan sofra yazmayı babadan, kız kapı gezmeyi anadan öğrenir.
Yanan da anadır, yaman da anadır.
Yanmış mal ile ölmüş baba ile iftihar olunmaz.
Yiğit ağanın uşağı sarhoş gezer.
Zengin çocuğu aş diye, fakara çocuğu iş diye kalkar.
Zengin çocuğu tez büyür.
Zengin malı züğürdün evladı var.
Testilinin çocuğu ölmüş, tuluklunun çocuğu ölmemiş.
Köpek yavrusu ziyaret kaldırmaz.
Köpek yavrusu ziyaret kaldırmaz.

Atalar eder evlatlar öder.
Ata, ekşi elma yese oğlun dişi kamaşır.
Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır.
Babası ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır.
Büyükleler elma yer, çocukların dişleri körelir.
Koruğu babası yer, sancıyı oğlu çeker.
Leğen bizim, kazan bizim yatalım; yatalım uyuyalım kızım.
Çingene ele kızmış, kendi çocuğunun ağzını yırtmış.
Ayı sıkıya düşünce yavrusunu ayağı altına alır. |
Can evi, babanın evi.
Mal bucakta, yiğit kucakta.
Ocakta da var, yayda da var; altındaki tayda da.

3.2. Anababanın birbirleriyle ilişkileri:

Ana varlığını, koca sağlığını ister.
Bir koca, yedi oğla bedeldir.
Oğlana / Avrada kulluk yabana gider.
Küçüklere oğul de, şefkat eyle, ululara ata de hürmet eyle.
Oğlun güder karın sağarsa koyun senin olur.
Anası besler hurmayla, eloğlu karşılar / besler yarmayla.
Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını saymayan avrat, üzengi ile yürüyen at, kapında tutma, hiç durma sat.
Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın.
Camiden fırın yakın, kardeşten karın yakın.
Çocuğunu seven beşikte, karısını seven döşekte sevmeli.
Dokunmadan yürüyen, at, dinden imandan çıkarmayan evlat, bir de iyi oldu mu avrat, ne murattır ne murat.
Baba/Evlat/Oğul ekmeği zindan ekmeği, koca/er ekmeği meydan ekmeği.
Oğul ekmeği zindan ekmeği, koca ekmeği meydan ekmeği.

Otuz oğlun olacağına bir oturak kocan olsun.
Ana yılan, sözü yalan, karı çiçek, sözü gerçek.
Ayı sıkıya düşünce yavrusunu ayağı altına alır.
Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.
Beş parmağın hangisini kessen acımaz.
Yanarsa anan yanar, gerisi yalan yanar.
Kuzguna "güzel kim?" demişler, "yavrum" demiş.
Maymunu ateşe atmışlar, yavrusunu ayağının altına atmış.
Maymunun su boğazına çıkanda yavrusunu ayağının altına alır.
Anasının türküsü kızı için, babasının türküsün oğlu için.
Çocuğun sevimi, ana baba ile.
Oğlağı ye, oğluna duyurma.
Oğlan babaya, kız anaya yarar.
Çocuk över, kız sever.
Dilsizin dilini anası bilir.
Ananın ciğeri kendi evladıdır.
Ana baba bedduası alan onmaz.
Ana baba ile iftihar olmaz.
Ananın aşısı, babanın işi sorulur.
Ananın bohçası, babanın akçesi varsa her işe girersin.
Ana sabrı her acıya dayanır.
Abdurrahman'ın abası, gâh oğlu giyer, gah babası.
Ali dayının abası, bir oğlu giyer bir de babası.
Anamın evi irak olsun, övünmeye gerek olsun.
Ana evladından kötülük gelmez.
Anaya asi gelen onmaz.
Anaya babaya hizmet, Allaha ibadet.
Ana bucağı, karı kucağı.

Ana cennetin köşesidir.

Ana ciğerden yana, baba dağda bir oba.

Ana çeker zahmeti, baba alır rahmeti.

Ana elden gelir, oğul belden.

Ananın hayırdusu, babanın bedduası tutar.

Ana evladından geçmez.

Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.

Ana gözü, yürekten bakar.

Ana hakkı ödenmez.

Ana hakkı, Tanrı hakkı.

Ana ile kız, ardi yanı cız.

Ana ile kız döğüşmüş, komşu da sahi sanmış.

Ana ile kız, helva ile koz.

Ana kalbi kırılmaz.

Ana kıymetini dana bilir.

Ana yüreği güveç gibi, baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış.

Ağızdan burun yakın, kardeşten karın yakın.

Ana baba evlat için, evlat kendi başı için.

Ananın bastığı yavru/civciv incinmez/ölmez.

Ananın gözü/yüreği balada, balanın akli havada.

Anası evladını atmış, yar başında tutmuş.

Anası olmayanın babası olmaz.

Anadır baba sevgisini veren.

Anasız çocuk kanatsız kuş gibidir.

Araba “Çocuğunu nasıl seversin?” diye sormuşlar, “Ak pakım diye severim” demiş.

Ayı “Akım”, kirpi “Yumuşağım” dermiş/demiş.

Araba yavrusu şirin görünür.

Arap çocuğunu “Akım pakım” diye severmiş.

Arap yavrusuna “Appacığım” demiş.

At ölür semeri kalır, kısrak ölür tayı kalır.

Ata, oğul savaştı, ebleh ona inandı.

Ayı balağını/yavrusunu incitmez.

Ayı, balağıyla gezer.

Benim evladım, belimden gelen değil, yolumdan gelen.

Çocuğun dilinden anası anlar.

Çoluğa çocuğa karışmayan, ana baba kadri bilmez.

Dana ne kadar büyüse gene anasını emer.

Dört göz bir evlat içindir.

Evi ne iyi oğul için tut, ne de kötü oğul için.

Evlat için, el sözüyle, ana gözüyle savurur.

Evlat kısmı şirin lokmadır, ne iyisinden geçilir, ne kötüsünden.

Her koyun kuzusuna meler.

Çocuk ana kucağına meyleder.

Herkesin balası özüne makıl.

İyi kuzu anasının önünde belli olur.

Karga yavrusunu “Pamuğum” / ”Kardan ak yavrum” diye severmiş.

Kargaya “Yavrun kara” demişler, almış bağına basmış.

Kızını seven kocaya, oğlunu seven hocaya vermesin/vermez.

Kirpi da yavrusunu, “pamuğum” diye severmiş.

Koca elde, evlat dilde/belde, kardeş nerede?

Kocakarıya: “Nasılsın” demişler, o da “Oğlumun evine vardım kavurma, kızımın evine vardım çevirme, aklın varsa oğlan, kız doğurma” demiş.

Koyun kuzusuna basmaz.

Ana baba çocuğunu incitmez.

Kuluçka, çocunu/civcivini ezmez.

Kuş, kuşken balasından ayrılmaz.
Kuzgun demiş ki: “Birbirinden yüzü kara yavrularım”.
Kuzusuz koyun melemez.
Oğlan büyür koç olur, kız uyur hiç olur.
Oğlan doğurdum oydu beni, kız doğurdum soydu beni.
Oğul babaya, kız anaya çeker/yar olur/yardır.
Oğul babaya, kız anaya yâr olur.
Tat (Dilsiz) çocuğun/kızın dilinden annesi anlar.
Yavru kuşun dilinden anası anlar.
Yavrusunu aldım, yuvasını yıktım.
Zenciye evladı huri görünür.
Mal sahibinin malı, uşağının / çocuğunun canı gibidir.
Ana evladını atmış, yar başında tutmuş.
Ana gezer kız gezer, bu çeyizi kim dizer?
Ana mereğe, kadın teveğe.
Ana gıdık, baba gıdık, çocuğu uyuya koduk / köşeye konuk.
Ana tavuğa kış deme, civcivlerinden olursun.
Ana usta, yufka yapar, çocuk usta, çift çift kapar.
Ana var kat kat, ana var yalın kat.
Anam babam kesem, elimi soksam yesem.
Anan güzel idi, hani yeri; baban güzel / zengin idi, hani evi?
Ananın iğnesi, babanın kazması para kazanır.
Anası sevişmedik kız olmaz.
Anasının kucığında uyuyan çocuğun yüreği yağlanır.
Ankara'da kabak var, babanın canına değsin.

3.3. Babalar ile çocukları:

Babası köy kahyası olunca kendinin kendisinin neden pervası olur.
Babadan mal, miras kalır, adamlık kalmaz.

Baba aklıyla / bilgisiyle adam adam olmaz.
Baba nasihatı tutmayan pişman olur.
Baba oğlunun / evladının fenalığını istemez.
Baba babasının minderi ateştir, her oğul oturamaz.
Baba beyliği ile çocuk / evlat adam olmaz.
Baba borcu evlada düşer.
Baba dostu düşman olmaz.
Baba düşmanı oğul dostu olmaz.
Babalı oğlanın malı olmaz.
Çobana keçi, koyun, oğula baba huyun gütmek gerek.
Oğullu baba ölmez.
Oğlu, “baba cennetliksin” demiş de, babası “umamam oğul” demiş.
Baba sanatı oğula mirastır.
Baba yanar oğla, oğul dayanır oğla.
Babasını kuduz dalamış, oğlunu yılan yalamış.
Balıkesir abası, gah oğlu giyer gah babası.
Bir develi ile bir oğlanlının yüreğinde yağ olmaz.
Çoban olan koyun gütmek, oğul babanın huyun gütmek gerektir.
Kedi oğlu miyavlayarak doğar.
Oğul atadan görmeyince sofraya salmaz.
Oğul atanın yarısı (sayılır).
Oğul babanın huyunu gütmek gerektir.
Oğul babaya çeker.
Tay atlaşırsa at dinlenir, oğul erişirse ata dinlenir.
Bey oğlu kulluk, kul oğlu beylik (yapamaz).

3.4. Anneler ile çocukları:

Analar döver hurma ile, eller döver yarma ile.
Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar.

Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz.
Ana evlâdından geçmez.
Analı kuzu kınalı kuzu.
Anadan doğmayan kardeş sayılmaz.
Anadan olur dana, hamurdan olur maya.
Analar büyütür kızını, çulhalar dokutur bezi.
Ananın çıktığı dala kızını salıncak/sallangaç kurar.
Anası uyumuş, kızını büyümüş.
Anası yeşillenince kızını köpürür.
Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.
Anasına göre danası olur.
Anasına yakın kızdan, ormana yakın domuzdan kork / irak ol.
Anasından büyük kuzu olmaz.
Anasının övdüğü kızını koy kaç, anasının garadığı kızını al geç.
Anasının yazgısı kızına da çeyiz olur.
Anayı kızdan ayıran para.
Bir donu var kırmızı, gah anası giyer gah kızını.
Anası söylemeden kızını tamamlar.
Ana ile kız, ardı yanı cız.
Analı kızın bedeni büyür, anasız kızın sözü.
Analı kızlı, sırları gizli.
Ananın bahtı kızına.
Ananın geçtiği köprüden kız da geçer.
Ananın kurduğu salıncakta kızını da sallanır.
Anasına yakın kızını budak budak gezer.
Ekmek bezeden, kızını anadan çıkar.
Ekmek mayadan, kızını anadan.
Her hayvan ağasına göre kişner, her kız anasına göre işler.

Kız anasını, inek danasını bilir.

Kız beşikte çeyiz sandıkta.

Kız çocuğu daha çok anasına düşkün olur, onun gibi olmak ister.

Kız beşikte/kundakta/kucakta, çeyiz sandıkta/bucakta.

Kız boğazı kırk boğum olur gelininki de ondan ince olur.

Kızı olan tez kocar.

Kızın var, sızın/derdin var.

Mangal maşasız, kız anasız olmaz.

Tay, anasını geçer.

Anadan olur buzak, çamdan olur kozak.

Anadan olur daya, hamurdan olur maya.

Anadan olur uşak, deveden olur köşek.

Analar bakar bahta, kızlar çıkar tahta.

Analar besler hurma ile, eller döver yarma ile.

Analar büyütür kızını, çulhalar dokutur bezi.

Analar dert yesin, yarımşardan dört yesin.

Analar taş yesin yarımşardan beş yesin.

Analı kuzu, kınalı kuzu.

Anam babam kesem, girsem çıksam yesem.

Anam ekmeğine kuru, ayranına duru demem.

Anam, kardaşım, kesem, elimi soksam da yesem.

Anamın aşısı, tandırın başı.

Anan atan görünüyor, çakıldağın sürünüyor.

Anam anam dediği, hamam anası Kel Fatma değil mi? Yüz koyunlu atam kalmaktan, bir yüksüklü anam kalmak yeğdir.

4. ÇOCUK-ANABABA-KARDEŞ-AKRABA İLİŞKİLERİ:

Çocuklar genellikle anababalarını örnek aldıkları gibi, bazen de bunun tersi görülür. Çocukların gelişmeleri sırasında anababalarıyla, kardeşleriyle ve akrabalarıyla karşılıklı sevgiye, saygıya ve güvene dayalı ilişkileri, kişiliklerini etkileyen en önemli unsurlar olup bu şekilde kazanılan sağlam kişilik toplumsal düzenimiz için son derece gereklidir.

4.1. Çocuklar Anababalarına Benzer:

- Deli inekten akıllı buzağı olmaz.
- Deli ineğin deli danası olur.
- Sebzeci oğlu sebze satar.
- Dişi aslan tek doğurur ama, aslan doğurur.
- Kurt eniği yine kurt olur.
- Maya butlu avrat al ki nar butlu oğlan doğursun.
- Mal egesine, oğul babasına çeker.
- Mal sahibine oğul babasına çeker.
- Çingen kızı hanım olmaz, dilenmezse karnı doymaz.
- Anası soğan, babası sarımsak,kendisi gelişken olmaz ya.
- Anası tefeci yufka açar,oğlu tetik çift çeker.
- Anası turp, babası şalgam, şanlı ocak.
- Arabanın ön tekerleği nereye giderse arka tekerlek de oraya gider.
- Arabanın ön tekerleğinin geçtiği yerden arka tekerleği de geçer.
- Ata yiğidin kalkanıdır.
- Ata yolu doğru yoldur.
- Atalar sanatı oğlana mirastır.
- Atası neyse ötesi de odur.
- Ateşin oğlu/yavrusu kül olur.
- Ata atasıyla, kadını / katırı anasıyla.
- Sıçandan doğan çul kesen olur.
- Sıçandan doğan çuvalı dibinden deler.

Şom olandan yine şom doğar.

Anası çıkarsa taşa, oğlağı çıkar öbür / öte / öteki başa.

Anadan gören sergen düzer, babadan gören saban düzer.

Anan soğan, baban sarımsak, sen bir kelle şeker.

Anan soğan, baban sarımsak, sen nereden anıktın böyle gülbeşeker?

Anan turp, baban sarımsak, nereden geldin sen nöbet şekeri.

Alma çer çöp devşirenin kızın, aş pişirir, teknil etmez tuzunu.

Alma delinin kızını, soya çeker.

Domuzdan domuz doğar, koyundan koyun domuzdan insan doğmaz domuzdan toklu doğma / olmaz / çıkmaz.

Anan erikti, baban koruk; sen nereden çıktın a teberik.

Altmış paralık karının kürsü döver oğlu olmaz.

Altmış paralık karının oğlu, ellerini kürsüye vurarak ders anlatamaz.

Anaları ne ki, danaları ne olsun.

Analı kızın bedeni büyür, anasız kızın sözü.

Analı kızın özü büyür, anasız kızın sözü.

Anası uyumuş, kızı büyümüş.

Anası yeşillenince, kızı köpürür.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.

On paralık eşeğin beş paralık sıpası olur.

Oğlan atadan öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.

Oğlan babadan görür at oynatmayı, kız anadan görür sofrayı donatmayı.

Abdal kızı dilenci olur, yaz yağmuru yalancı olur.

Ardıç gölgesi, kardeş gölgesi, söğüt gölgesi, yiğit gölgesi.

Kurttan kuzu doğmaz, kerkenezden şahin.

Arlının kızı, mallının kızından üstündür.

Alimin oğlunun alim olması âdettir, cahilin oğlunun alim olması aceptir.

Alını sakar kırsrağın, ayağı sekili tayı olur.

Cimrinin oğlu, inatçı.

Cins cinse çeker.

Nasıldır anası, öyledir danası.

Yılan yavrusu zehirsiz olmaz.

Yılana soy olacağına eşeğe tay ol.

Yılanın yavrusu da yılandır.

Deliden deli doğar.

Kötüden iyi doğmaz.

Ağaca çıkan keçinin minareye çıkan oğlağı olur.

Akıbet kurt oğlu kurt olur.

Akıllı babanın akılsız oğlu / fikirsiz balası olur.

Alimden zalim, zalimden alim doğar.

Altmış paralık merkebin otuz paralık sıpası olur.

Anaları ne ki danaları ne olsun.

Analı oğlak / kuzu yarda / gökte oynar / gezer / gerek, anasız oğlak / kuzu yerde oynar / gezer.

Anan ırgat, baban ırgat, sen de ırgat; senden olan da ırgat.

Ananın çıktığı dala kızı salıncak / sallangaç kurar.

Anası ağaca çıkarsa kızı budakta / budak budak gezer.

Anası neyse, danası da odur.

Anasına göre danası olur.

Anasından büyük kuzu olmaz.

Aptal kızı dilenci olur, yaz yağmuru yalancı olur.

Arlının kızı, mallının kızından üstündür.

Armut dalından / ağacından uzağa / irak düşmez.

Armut dalının dibine düşer.

Armut, ağacından uzak / irak düşmez.

Aslandan doğan aslandır / aslan olur.

Ata oğlu ata doğar.

Ateşin oğlu / yavrusu kl olur.

Ayıdan adam doğmaz.

Azgın adamdan, başı yumuşak ocuk doğar.

Böyle atadan böyle oğul olur.

akal babasından iri olmaz.

ocuk ana babası gibi olur.

akaldan kurt olmaz, gene kurdoğlu kurd gerek.

Çocuğa iyi kötü huy anadan gelir.

Çocuğa, “Ne işliyorsun?” demişler, “Byğn yaptığını işliyorum” demiş.

Dağa çıkan keçinin tepeye tırmanın oğlu olur.

Domuzdan domuz doğar, koyundan koyun.

Öyle atadan, böyle oğul.

En iyisi babasının belinden gelen değil, yolundan gidendir.

Er koyunun er kuzusu olur.

Hamur yoğuruştan, ocuk doğuruştan olur.

Hık demiş, burnundan düşmüş.

Karganın yavrusu şahin olmaz.

Kavun karpuz kökeninde büyük.

Doğup büyüdüğü çevrede gelişir.

Keçi nerden atlarsa oğlağı da oradan atlar.

Keçi nereye çıksa oğlağı da oraya çıkar.

Kedi oğlu miyavlayarak doğar.

Keser gitti, sapı da arkası sıra.

Kız anadan görmeye oğt almaz, oğlan babadan görmeye sofraya sermez.

Kız anadan oğrenir sofraya/bohça dzmeyi / yuka yazmayı, oğlan babadan oğrenir sokak / sohbet gezmeyi / koyun yüzmeyi.

Kız anasından görmeyince sofrayı kaldırmaz.

Kız bir sevgi ile doğar, bin sevgiye çıkar; oğlan bin sevgi ile doğar, bir sevgiye iner.

Kurdun oğlu kurt olur ademle büyüse de.

Kurdun oğlu kuzu olmaz.

Kurt yavrusu kurt olur.

Muş oğlu miyavu doğar.

Oğlan babadan görür sofraya açar, kız anadan görür çeyiz serer.

Oğlan babadan öğrenir sofraya yazmayı, kız anadan öğrenir kapı gezmeyi.

Oğlan babaya, kız anaya çeker.

Kürtün kocayanına kuzu güttürürler, Türkün kocayanına çocuk avuttururlar. Biri kara, biri sarı; ondan doğar hörü (huri), biri kara biri kara ondan olur elinin körü.

Kurt oğlu kurt kalır, eğer ki adamlarla büyüse.

Öküz olacak dana varır öküzün yanına yatar.

Sakar kısrağın yalama tayı olur.

Salhane kancığından / köpeğinden kurtluk enik olmaz.

Oğul atadan görmeyince sofraya salmaz.

Oğlan sofraya yazmayı babadan, kız kapı gezmeyi anadan öğrenir.

Oğul babaya, kız anaya yar olur.

Sıçandan doğan çuvalı torbayı dibinden deler.

Sıçandan doğan, kendir / çul / dağarcık keser.

Sıçandan olan, keseğen olur.

Süt ananın yoğurt oğlu.

Taşa çıkan keçinin ağaca bakan oğlu olur.

Ummadık babanın evladı.

Usta oğlu şakirt olmaz.

Yavru kuş, yuvada gördüğünü yapar.

Yavşak büyür, bit olur; enik büyür, it olur.

Eğer anaç tezerse, oğul da peşine gider.

4.2. Anababalarına benzemeyen çocuklar:

Ak koyunun kara kuzusu da olur.
Ala keçi her vakit / zaman püsküllü oğlak doğurmaz.
Allah verince kimin oğlu kimin kızı demez.
Velidden pelit, pelitten velid olur.
Akıllı babanın akılsız oğlu olur.
Her alimden alim doğmaz.
Anası soğan babası sarımsak kendi gülbeşeker çıktı.
Anası soğan, babası sarımsak, kendi gülbeşeker çıktı.

4.3. Kardeşlerin birbirleriyle ilişkileri:

Beş parmağın beşi de bir değil / olmaz.
Düşmanı anan da doğurur, kazanacaksın dost kazan.
Düşmanın yoksa kardeşin de mi yok.
Yakın komşu uzak kardeşten iyidir.
Anadan doğmayan, kardeş sayılmaz.
Anadan doğmayınca kardeş kardeş sayılmaz.
Büyük kardeş baba yerindedir.
Büyük yaşın sonu ölüm, büyük kızın sonu gelin.
Ne umarsın bacından, bacın ölüyor acından.
Ablası ne giyerse kardeşi de onu giymek ister.
Allah kardeşi kardeş yaratmış, keselerini ayrı yaratmış.
Kardeşler kendi çıkarlarını kardeşlerinden önce düşünürler.
Ananın ilki olmaktan, dağlarda tilki olmak yeğdir.
Küçük işer, büyük dayanır düşer.
Büyük büyüklüğünü, küçük küçüklüğünü bilmeli.
Vardı yağım balım gelirdi kardeşlerim, tükendi yağım balım, gelmiyor kardeşlerim.
Vurucu oğlu, atıcı oğluna danışmaz.

İnsana kardeş gibi yar, Irak gibi diyar olmaz.
Kardeşi olmayan garip olur.
Musa kardeş, İsa kardeş, yanındaki kese kardeş.
Kardeşin büyüğü peder, küçüğü evlât yerine geçer.
Allah kardeşi kardeş, keselerini ayrı yaratmış.
Kardeş kardeşin ne öldüğünü, ne onduğunu ister.
Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış.
Dost kazan, anan düşman doğurur.

4.4. Çocukların akrabalarıyla ilişkileri:

Dayı ile dağı gez, emmi ile bağı gezme.
Dayılar yeğenleri yükseltir, akçalar batırır.
Dayım adam olmadıktan sonra, ha şehrli olmuş ha köylü.
Dayım kim gavur kim belli değil.
Dayısı olan dayısına yanaşır.
Dayısı olmayanın yeğeni olmaz.
Dayıya yeğen gerek, gemiye yelken kürek.
Malı olanın dayısı da teyzesi de olur.
Amcam / Emmim, dayım, hepsinden / herkesten aldım payım.
Ekmek bezeden, kız teyzeden belli olur.
Kız halasına oğlan dayısına.
Teyze ana yarısıdır, amca baba yarısı.
Amca baba yarısıdır.

4.5. Çocuklar kendi evlatlarını tercih ederler:

Ana baba evlat için, evlat kendi başı için.
Anne “oğlum seni seviyorum” demiş; oğlu da “anne ben de oğlumu seviyorum” demiş.
Baba yanar oğla, oğul dayanır oğla.
Ben ararım yavrumu, yavrum arar yavrusunu.

Ben banarım oğluma, oğlum banar oğluna.

Sen seversin oğlunu, o da sever oğlunu.

5. ÇOCUKLARIN ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERİ:

Çocukların vücutları büyürken, zihinsel gelişimleri, akıllı ve akılsız davranışları, sürekli açık olan iştahları, boşboğazlıkları, içimizi ısıtan kah hayranlıkla izlediğimiz marifetleri, kah acıma duygusu uyandıran yetersizlikleri ile bizleri şaşkırtan güvenilmezlikleri gibi pek çok özellikleri atasözlerimize konu olmuştur.

5.1. Çocukların doğuştan gelen huyları:

Anadan deliye muska neylesin.

Anadan doğma deliye Karacaahmet neylesin?

Anadan yüz­süz olana, bir okka tükürük kâr / akça / para etmez.

Anam, babam nasihat eder, ben karıncaları sayarım.

Beşikte giren, mezarda çıkar.

5.2. Çocukların Sevimliliği:

Küçükten balam oğul, büyüyende belam oğul.

Doğan,doğandan tatlı, doğacak ondan tatlı.

Çaylağa sormuşlar, anasını koyup yavrusunu neye kaparsın avazı kulağıma hoş gelir de ondan demiş.

Tatlı dilli kuzu iki anayı emer.

Aç kurt komşu kuzuyu yemez.

Kurda "bizim koyunları güder misin?" demişler, kurt sevincinden ağlamış, "kuzuları da bizim çocuklar gütsün" demiş.

5.3. Çocukların mantıksızlığı:

Anası ölen kız (kendini) kadın / hanım, babası ölen oğlan (kendini) ağa / bey oldum sanır.

Çocuk ekmeği dolapta bitiyor / yetişiyor sanır.

Çoğu kocaya, azı çocuğa / uşağa gösterme.

Mangal kömürsüz olmaz, çocuklar halden bilmez.
Oğlan ağlar, derdi çörek.
Yavru kuşun ağzı büyük olur.
Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez.
Anası ölen kız, hanım; babası ölen oğlan, bey oldum sanır.
Babası ölen bey, anası ölen kadın oldum sanır.
Bizim dana eve gelecek ya, elin çocukları bırakmıyor.
Doğdu boğmağa gelmez, oldu demeye yaramaz.
Vardan yoktan anlamaz, adeta çocuk. Benim oğlum /
Bizim oğlan bina okur, döner döner yine okur.

5.4. Çocukların güvenilmezliği:

Çocukla itin hatırı kalmaz.
Avrada, oğlana, sarhoşa sırrını söyleme.
Çocuğa emniyet olmaz.
Çocuğa inan olmaz.
Çocuğa iş buyuran ardınca kendi gider.
Çocuğa iş, ardına / peşine sen düş.
Çocuğa iş, peşine düş.
Çocuğa uyan çocuk olur.
Çocuğu işe koş, arkasına da sen düş.
Çocuğu işe sal, ardınca sen var.
Çocuk ağzıyla yılan tut, onu da yalan tut.
Çocukla çıkma yola, başına gelir bin türlü bela.
Çocukla çıkma yola, başına gelir türlü bela.
Çocukla çıkma yola, düşersen güler, düşerse ağlar.
Çocukların yanında her şey söylenmez.
Çocuklu avrat, sıpalı eşek ile yola gidilmez.
Oğlan işi iş olmaz, oğlak boynuzu sap olmaz.

Oğlanı yumuşa sal / işe gönder arkasından var sen de git).

Oğlanı yumuşa sal, ardınca sen var.

Oğluna güvenme koluna güven.

Uşağı işe koş, sen de ardına düş.

Uşağı işe koş, sen de ardına düş.

Uşağı işe sal ardı sıra sen git.

Çingene ”oğlumun hastalığına yanmam, huyunu değiştirir, ona yanarım” demiş.

Çocuk yer, oyuna gider, çoban yer, koyuna gider.

5.5. Çocukların marifuetleri:

Akıl yaşta değil baştadır.

Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.

Bir karış bacağı var, her köyde / köşede bucağı var.

Büyümüş de küçülmüş.

Çocuk kısmı hem ağlatır hem güldürür.

Çocuk kısmı hem dost, hem düşmandır.

Koruk yemişle sevilir, çocuk yumuşla.

şimdiki çocuklar harika.

Lafını bil de beşikten beri konuş.

5.6 Çocukların iştahu:

Al demir, sat demir, çocuk ne kemirir.

Yavru kuşun ağzı büyük olur.

Oğullu kargadan anasına bir şey düşmez.

Yarımşardan beş yesin.

Dut kurusu ile çocuk aldatılmaz.

5.7 Çocukların boşboğazlığı:

Al çocuktan haberi, git kabarı kabarı.

Çocuk işitmese söylemez, it görmese ürümez.
Büyükler evde söyler, çocuklar damda beyan eder.
Çocuğa sır verme. Çocuğun bulunduğu yerde /
Çocuk olan yerde dedikodu / gıybet olmaz.
Çocuktan al haberi.
Haberin doğrusun oğlandan al.
Çanak çömlek konuşurken oturak kapı arkasında bekler.
Berberin oğlu, kasabın oğlunu yenmiş.
Büyük/büyükler evde söyler, çocuklar / küçükler damda beyan eder. |
Ebesi göbeğini keseceğine biraz dilini keseydi.

5.8. Akıllı çocuklar:

Akıl yaşta değil, baştadır.
Akıllı evladın var, neylersin malı; akılsız evladın var, neylersin malı.
Akıllı oğlan neyler ata / baba malını, akılsız oğlan neler ata / baba malını.
Gençliğin kıymeti bilinse yaşlılığın sıkıntısı az olur.
İyi oğul bilir ana halini, kötü oğul satar baba malını.
Oğlun oğul olunca tutar ata mülkünü, oğlun oğul olmayınca satar ata mülkünü.

5.9. Uysal, terbiyeli çocuklar:

Oğula devlet gerek ise, anaya ataya hürmet eyleye.
Ana ata önünden geçmek hata.
Ana baba bedduasını alan onmaz.
Ata yolu doğru yoldur.
Atanın önünden geçeni Allah sevmez.
Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını saymayan avrat, üzengi ile yürüyen at, kapında tutma, hiç durma sat.
Atasını tanımayan Allah'ını tanımaz.
Oğula devlet gerek ise, anaya ataya hürmet eyleye.
Ana ata önünden geçmek hata.

Atan eşekse de palanını üstüne atma.
Söz büyüğün su / sus küçüğün.
Ulular köprü olsa basıp geçme.
Dek duran danayı canavar yemez.
Derviş şeyhine baba himmet demiş, şeyhi de oğul hizmet demiş.
Sürüden ayrılanı kurt kapar.
Şeytan yavrusunu yemeden önce çamura bulaştırır.

5.10. Hayırlı evlatlar:

Analar öyle evladı beşer beşer doğursun.
Anası soğan, babası soğan kendi gülbeşeker çıktı.
Atlıyı indirir, babayı bindirir.
Ana babaya hizmet, Allah'a hizmet.
Ata malı mal olmaz, oğul gerek kazana.
İyi evladın varsa neylesin malı.
Evladın iyisi maldan mülkten daha değerlidir.
İyi oğul anasına bir kucak odun getirir, kötü oğul anasına bir sürü koca getirir.
İyi evlat anayı babayı vezir eder, kötü evlat rezil eder.
İyi evlat tutar ananın malını, kötü evlat satar ananın malını.
İyi oğul bilir ana halini, kötü oğul satar baba malını.
Anamın ekmeğine kuru, ayranına duru demem.
Sabanın tutağından tutan çocuk olursa öküz tumptan da otlar tarlada da otlar.
Sade pirinç zerde olmaz, bal gerekir kazana, baba malı tez tükenir evlat gerek kazana.

5.11. Hayırsız evlatlar:

Anam olsun, boğazı olmasın, babam olsun eve gelmesin.
Oğlan doğurdum oydu beni, kız doğurdum soydu beni.
Besledik, büyüttük danayı, şimdi tanımaz oldu anayı.
Yaman evlat atasının başını yere eğdirir.

Besle kargayı, oysun gözünü.

Anaya asi gelen onmaz.

Atanın duası eser eyler, ananın ahı.

Atanın evlada sevgisi, yukarıdan aşağıya akarmış, evladın ataya sevgisi ise aşağıdan yukarıya akarmış.

Atanın önünden geçeni Allah sevmez.

Atasına düşman olan, evladına dost olmaz.

Atasını tanımayan, Allah'ını tanımaz.

Atasını terk eden yularsız eşek gibidir.

Ayı ihtiyarladığında yavrusuna oyuncak olur.

Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.

Anası onu doğuracağına keşke taş doğursa idi.

Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını aymayan avrat, üzengi ile yürüten at/atı, kapında tutma, hiç durma sat/at.

Ata oğula bağ kıydı, oğul ataya salkım kıyamadı.

Babası oğluna bir bağ vermiş, oğlu babasına bir salkım üzüm vermemiş.

Babasına hayrı olmayanın kime hayrı olur.

Bir baba dokuz oğlan besler, dokuz oğlan bir babaya bakamaz.

Devletsiz oğlun olmadıktan, devletliye kul olmak yeğdir.

Eşeğe “Sıpan oldu” demişler, “Sırtımdan yükümü atacak değil ya, önümden yemimi alacak” demiş.

Hayırlı babanın hayırsız evladı.

Hayırlı evlat neylesin malı, hayırsız evlat neylesin malı.

Hayırsız evlat baba ocağına incir diker.

Hayırsız evlat dermansız dertten beterdir.

Hayırsız evlat satar baba evini, hayırlı evlat tutar baba evini.

Hayırsız evlat, baba ocağına / bucağına incir diker.

Malın var bir talanlık, evladın var bir kıranlık.

Oğlan evinde bir şey yok, kız evinde tambur dumbur.

Oğlanın karası para kesesi, kızın karası can tasası.
Yılana yavrusu düşman olur.
Zamane çocuğu babasına öğüt verir.
Zamane çocuğu dokuz babalıdır.
Zamane çocuğunun şerrine ninni.
Kötü evlat, yaman komşu olmaya daha yahşi.
Çingeneye beylik vermişler, önce babasını kesmiş / asmış.

5.12. Çocukların diğer özellikleri:

Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.
Adam vuracak oğul, babasına danışmaz.
Anasının karnında dokuz ay on gün nasıl durmuş.
Kararlı çocuklar gelecekte ne yapacaklarını küçük yaşta akıllarına koyar, gelecekte onu gerçekleştirirler. |
Oğlan ağlamayınca emcek verilmez.
Oğlan ağlar derdi çörek.
Ağlamayan çocuğa meme / süt vermezler.
Bebekler içgüdüleriyle hareket eder.
Karnlarının acıktığını ağlamalarıyla belli ederler.
Yoksul ama yemeği, eğlenmeyi seven insanlar bunların bol olduğu düğünleri çok severler.
Aynı şekilde çocuklar da çok zevk verdiği için oyun oynamayı çok severler.
Bebeler (küçük çocuklarbirbirinden huy kapar ayrılarına su katar.
Çocuklar akranlarından gördükleri her şeyi doğru sanarak uygulamaya kalkışırlar.
Çocuğu şımartma, başına çıkar.
Çocukla ilgilenmek belli bir ayarda olmalı aksi takdirde bizi pişman ederler.
Çocuğun hain olmaz.
Çocuk saftır hainlik etmek nedir bilmez.
Çocuğun hatırı olmaz.

Çocuk kıymeti bilip senin için hatrı var demez. Unutur.

Çocuğun yediği helal, giydiği haram.

Çocuklar çok yerler ve bu onlara değer, ama çok giysi tüketirler ve aşırıya kaçarlar.

Çocuk “Golot” (küçük ekmekdiye ağlar; değirmenci “Su” diye ağlar.

Çocuk yemek ister daha çok kendine odaklanır yetişkinlerde yarımına odaklanır, işine odaklanır.

Çocuk ağlar, derdi çörek.

Çocuğun tek derdi karnını doyurmaktır onun dışındaki durumlar onu ilgilendirmez.

Çocuk çocuğa bakarak ağlar.

Çocuklar birbirlerinden gördüklerini ve birbirinin yaptıklarını yapmak isterler.

Çocuk dokuzunda ne ise doksanında da odur.

Çocuk küçük yaşta nasıl yetiştirilirse büyüünce de o özelliklerinden vazgeçmesi çok zordur hatta imkansızdır.

Küçük yaş ve o zamanki karakter gelecekteki karakterin en belirgin zamanıdır.

Çocuk yedisinde neyse yetmişinde de odur. |

Çocuk düğüşü, köpek boğuşu.

Çocukların kavgası farklıdır.

Çocuk över/sever kız sever/över.

Çocuk padişah tanımaz/bilmez.

Çocuklar oynamaktan, gençler işlemekten, ihtiyarlar da söylemekten yorulmaz.

Çocuklar yalnızca oyundan ve eğlenceden hoşlanır, gençler verimli olmaya çalışırlar, ihtiyarlar ise ellerinden fazla gelmediği için devamlı söylenir ve yakınırlar.

Çocuklar oynar aşık, bir gün bize de gelir kaşık.

Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder/şaşırtır.

Çocuk sayısının çok olması bakımındaki güçlük nedeniyle ana-babayı zor durumda bırakabilir.

Ekmeğe papa, suya ba der/diyor bebecik.

Ekmeek kaşık olur ama, bua der/diyor bebecik.

Er canı isteyen kız “Allah canımı alsın”, avrat canı isteyen oğlan da “Çıkıp gideceğim/gideyim” der.

Hem et yumağı (çocuk), hem ip yumağı bir arada olmaz.

Köpeğin koşması mahallenin çocuğuna bağlıdır.

(Çocukların dikkatleri çabucak dağılabilir.

Ağlayan çocuktan iş memul/ümit edilmez.

Bebek kundakta, sesi bostanda.

O tasa bu tasa, çocukların babası ölmüş bu da mı tasa.

Çocuk, çocuğa bakarak ağlar.

Çocukluk gibi sultanlık olmaz.

Oğlan / El yer oyuna gider, çoban yer koyuna gider.

Çocuk yer oyuna ... Oğlan aldı/yedi oyuna gitti, çoban aldı/yedi koyuna gitti.

Küçük deli büyük deli, beşikteki de başını sallar.

Çocuklar bırakıldıklarında kendi başlarına buyruktur.

6. ERKEK ÇOCUKLARI:

Soyu devam ettirecek ve kuracakları ailenin maddi ve manevi yükünü kaldıracak olan oğullar ana baba için en büyük güvencedir. Onların bilinçli ve toplumsal sorumluluk sahibi olarak yetiştirilmeleri çok büyük önem taşır. –

Mülk değirmendir, davar koyundur, devlet oğuldur.

Oğlanı doğuran ana sevinmesin de, ekmeğini yiyen sevinsin.

Bir develi ile bir oğlanlının yüreğinde yağ olmaz.

Oğlumun işi dağların kışı.

Oğluna söyleme anız ekmeği eker ise boş bulursun tekneyi.

Oğul ekmeği boğul ekmeği.

Oğul kalkar babaya bakar.

Oğulsuz ocakta duman tütmez.

Oğlan doyur at gibi yat, kız doğur it gibi yat.

Oğlan doğuracak kızı ele vermezler.

Oğlan evlenince bey oldum sanır.

Oğlan oğul ise el malı senin, değilse senin malın elin.

Oğlandır oktur, bir kese çoktur.

Oğlanı her karı doğuramaz, er karı doğurur.

Oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin.

Oğlum oğlan olursa malı mala katar, oğlum oğlan olmazsa ucundan tutar satar.

Oğlanlar paşa, emekler boşa.

Oğlu bir de ocağı kör mü? Oğlun olsun da ot kökü olsun.

Oğlun güder, karın sağarsa koyun olur.

Altın evi yıkılır, oğlan erkekevi yıkılmaz.

Ana, bacı yiğidin kalkanıdır.

Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun aslan pençeli.

Ağaç yeşert, meyve getirsin, oğlan büyüt, ekmek getirsin.

Altın taş, üstüm yaş, gene oğul çöreği.

Çoban olan koyun gütmek, oğul babanın huyun gütmek gerektir.

Doğurmadan oğul olmaz, satın almadan kul olmaz.

Ekmek olsun da kuru olsun, oğlan olsun da deli olsun.

Kış için yorgansız el için oğlansız kalınmaz.

Oğlağı ye, oğluna duyurma.

Oğlan babadan öğrenir sofraya yazmayı, kız anadan öğrenir kapı gezmeyi.

Oğlan ocaktan, ayran bucaktan gerek.

Oğlan oğlandır, eğer peygamber ise / de olsa.

Oğlan olsun da keçeden olsun.

Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun.

Oğlandır oktur, bir altın direktir, her eve gerektir.

Oğlandır oktur, bir kese çoktur.

Oğlandır oktur, her evde yoktur.

Oğlanı doğuran ana sevinmesin de, ekmeğini yiyen sevinsin.
Oğlanın karası para kesesi, kızın karası can tasası.
Oğlanlı kadın fermanlı kadın.
Oğlu olan sevinsin, kızın olan dövünsün.
Oğlu olan sevinsin, kızın olan dövünsün.
Oğlum aziz, terbiyesi ondan aziz.
Oğlum bir değil, ocağım kör değil.
Oğlum oldu gülüm oldu, everdim elin oldu; ayırdım komşum oldu.
Oğlum olsun da at kökü olsun.
Oğlum olsun da meyhanede olsun, bir gün ayıkılmazsa, bir gün ayıkır.
Oğlumu oğul arısı soksun.
Oğlumun işi, dağların kışı.
Oğlun oğul olunca tutar ata mülkünü, oğlun oğul olmayınca satar ata mülkünü.
Oğluna güvenme koluna güven.
Oğluna güvenme, koluna güven.
Oğluna söyleme anız ekmeği, eker ise boş bulursun tekneyi.
Oğul atadan görmeyince sofraya salmaz.
Oğul babanın huyunu gütmek gerekir.
Oğul ekmeği boğul ekmeği.
Oğul kalkar babaya bakar.
Oğulsuz ocakta tütün tütmez.
Oğulsuzum, öğünsüzüm.
Yerdiğin oğlan yer tutar.
Yıkılır altın ocağı, yıkılmaz oğul ocağı.
Erkekli aile daha sağlam olur ve erkek çocuk ailenin devamını sağlar.
Maşaya kadar oğlu olanın paşaya kadar yeri olur.
Oğlan ocaktan, ayran bucaktan gerek.
Oğlanın karası para kesesi, kızın karası can tasası.

Oğlanın olduğu yerde uğurluk parasaklanmaz, kız olduğu yerde iğne çeyizlikgizlenmez.

Oğlun evlenmeden çocuğum var deme, miras bölünmeden kardeşim var deme.

Sürülecek tarlan, söz tutmadık oğlan olsun.

7. KIZ ÇOCUKLARI:

Geleceğin anneleri olarak çocuk yetiştirecek olan kızlarımızın en iyi şekilde yetiştirmelerinin önemi, kızlara özgü nazlı olma, hüner sahibi olma, güzel ve özellikle iyi ahlaklı olmalarının önemi. –

Bir kız ya yerine ya da yerin dibine.

Kundakta kızı olanın sandıkta bezi olur.

On beşindeki kız ya erde gerek ya yerde.

Dünyanın tadı göz, aşın tadı tuz, evin tadı kız.

Para anayı kızdan, kaşı gözden ayırır.

Yaz kışından belli eder, kız kardeşinden.

Bey beyliğini verir, kız kızlığını vermez.

Bir ev donanır, bir kız donanmaz.

Bir evde iki kız olacağına dağda domuz olsun.

Bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz; bir evde iki oğlan, biri devlet, biri mihnet).

Bir ev/gemi donanır, bir kız/çıplak donanmaz.

Bir kaz doymaz, bir kız.

Dünyanın tadı göz, aşın tadı tuz, evin tadı kız.

Kaçan kız, yuvasına dönmez.

Kız bir sevgi ile doğar, bin sevgiye çıkar; oğlan bin sevgi ile doğar, bir sevgiye iner.

Erkek çocuğu doğduğu zama ise çok yoğun bir sevgi olur.

Kız büyür bahtı beraber büyür.

Kız çavdara benzer.

Kız çocuğu, el çocuğu.

Kız dediğin kaledir, yıkılırsa çürük çaput olur.

Kız dediğin kapı şakşahısı; gelen çalar, giden çalar.

Kız doğuran kızıl don giymesin/giymez.

Kız evde olsa da elden sayılır.

Kız evde/evlerde tanınır, ipek tezgahta.

Kız evladı yerine düşerse bir eyerli at, yerine düşmezse bir uyuz it.

Kız gittiği olan bittiği yerde ekmek yer.

Kız ile altın gizli gerek.

Kız kapısı, naz/vezir/müracaat kapısı/kapısıdır.

Kız kucakta çeyiz bucakta.

Kız kundakta, çeyiz sandıkta.

Kız yükü, tuz/düz yükü.

Kıza adını sormuşlar, “Balcı kız” demiş; “Öyleyse daha tatlıdır” demişler.

Kıza kıskı, sabana baskı olmalı.

Kızdır nazdır, bin lira/kese altın azdır; oğlandır oktur, bir kürek boktur.

Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır/kaçar, ya zurnacıya.

Kızı güzel olanın ayağı yukarıda olur.

Kızı kendi havasına bırak ya davulcuya varır ya zurnacıya.

Kızı kendi havasına bırakırsalar borancıbaşıya varır.

Kızı kendi keyfine koysalar çalgıcıya varır.

Kızı kız gerek, çenesini kırık gerek.

Kızı kızken görme, gelinken gör; gelinken görme, beşik ardında gör.

Kızı olan tez kocar.

Kızı tuzla sandığı düzle kız doğar doğmaz çeyizini hazırlamaya başlaKızı var nazı var; oğlu var sözü var.

Ana baba üzerine fazla titredığı için kız çocukları nazlı büyürler, oğlan çocuğuna nazaran daha zor ikna olurlar.

Kızı var nazı, var, oğlu var sözü var.

Kızım evi, kışlam evi, güveyim kıyı bakmazsa; oğlum evi yaylam evi, kıl yılını sokmazsa.

Kızım kimi severse güveyim odur; oğlum kimi severse gelinim odur.

Kızım oldu kızılıcığa hasret kaldım.

Kızın var, sizin var.

Oğlu olan sevinsin, kızı olan dövünsün.

Yağmur yağar yer için, kızlar büyür el için.

Nasıl kız, öyle de gelin.

Çerçi kızı boncuğa aşiktir.

Rençberin kedisi bile dişi olmalı.

8. ÇOCUKLARIN BAKIMI, TERBİYESİ ve EĞİTİMİ:

Çocukların fiziksel bakımlarını yaparken onların bir taraftan geleneklere uygun şekilde terbiye edilerek bir taraftan da çağdaş toplumun ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmeleri büyük önem taşır. Pek çok Türk atasözü bu konudaki sorumluluğunu yerine getiren anne ve babayı överken, görevlerini ihmal edenlerin de hem çocuklarına hem de çocuklarına ne kadar zarar verdiklerini vurgular.

8.1. Çocukların bakımı:

Allah kırılmış kuzuya göre yel estirir.

El dil verir, ama meme vermez Mereğin samanını danalar bitirir.

Ağılda doğan oğlağın, çayırdaki otu biter.

Ağılda oğlak doğsa olsaovada otu biter.

Çoluk çocuk sahibi oldukça gül de bulunur, bülbül de bulunur Çoğu kocana, azı çocuğa uşağagösterme.

Çocuk güle benzer, bakarsan açar, bakmazsan solar.

Çocuk hanekten /oyundan köpek ekmekten hoşlanır.

Dana büyür amma, çulu büyümez.

Dana ne kadar büyüse gene anasını emer.

Allah dört gözden ayırmasın.

Analı kuzu, kınalı kuzu.
Dört göz bir evlat içindir.
Anasız çocuk evde çürür, babasız çocuk çarşıda.
Anasız oğlak yarda, analı oğlak yerde gerek.
Çocuğun dilinden anası anlar.
Çocuk büyütmek taş kemirmek.
Çocuk doğmadan kaftan biçilmez.
Doğmadık sıpaya torba biçme.
Doğmamış çocuğa tura biçme.
Doğacağa don biçilmez.
Herkes pişirdiğini soğutsun, doğurduğunu büyütsün.
İki kaynar bir taşar / coşar, evlat aşı tez pişer.
İnsan yavrusunubeleye beleye, köpek/koyun yavrusunu, yalaya yalaya büyür.
Kaplumbağa yavrusunu, yumurtasına baka baka çıkarır.
Meyve ağaç dalında, çocuk ana kucağında yaşar.
Oğlan yetir, kız yetir, yine şeleşinimitilini sen götür.
Sen besle danayı, koyun bulur anayı.
İki göz bir baş içindir.
Oğlanın güzeli tıraşlı, kızın güzeli ilaçlı olur.
Çocuk babasının başı, anasının gözyaşı.
Dört göz bir evlat içindir.
Dadıya dadanan evlat, yüzüne hasret kalır.
Evde durmayıp çocuğuna bakıcı tutan ana baba çocuk sevgisini doyasıya yaşayamaz.

8.2. Çocukların terbiyesi ve eğitimi:

Ne han görmüş hanedan, ne öğüt almış anadan.
Bir çocuğun kırk ebesi olursa ya kör olur/alır ya topal.
Çocuk eziz aziz, terbiye ondan daha eziz aziz.

Öküz göz etmese tosun boyunduruklamaz.
Çocuğa yüz verme, kundakta kutsuz etme.
Ekmeğin iyisi deneden, yiğidin iyisi anadan olur.
Şu karşıda yapı var, geliyor keser sesi; ustalar meclisinde çocuklar keser sesi.
Ağaç yaşken eğilir.
Atasız uşak/evlat yularsız eşek gibidir.
Çocuğu babanın akçasıyla ananın bohçası okutur.
Çocuğu banağa komşuyu çanağa alıştırma.
Çocuğu okutan babanın akçası, ananın bohçası.
Çocuğu olmayana çocuk dövdürmeli.
Çocuk babasından öğrenir yazı yazmayı, kız anasından öğrenir sokak gezmeyi.
El yanında çocuğa darılma arsız olur.
Erken gelen yazdan, kendi başına büyüyen kızıdan kork.
Evladını / kızını dövmeyen dizini döver.
Evladını dövmeyen, dizini döver / sonra kendi dövünür.
Karpuz sulandıkça büyür.
Kızı sakla göztün gibi, oğlanı sakla ağzındaki dil gibi.
Kızın varsa el yatağında yatmasın, oğlun varsa el ekmeği tatmasın.
Kızını döven/döğen dizini dövmez.
Kızını katma akranına eşine, horoz küçükse tavuk düşer peşine.
Oğlan doğur, kız doğur, hamurunu sen yoğur.
Oğlun var ise odaya, kızın var ise obaya koyma.
Oğlun varsa el ekmeği tattırma, kızın varsa el evinde yatırma.
Oğlun yaban ekmeği yemesin, kızın yaban yerde yatmasın.
Oğlunu dövmeyen kesesini, kızını dövmeyen dizini döver.
Anasının vurduğu şöbekte durur.
Can alıcıdan/Azrail'den korkup oğlancıkların yavuz öğretme.
Çocuk idi kıyamadım, büyük idi yenemedi.

Çocukluğunu bilmeyen, çocuğu ile düzenlik edemez.

Çocuktı kıyamadım, büyüdü / büyüktüyenemedim.

Doğmamış ile görmemiş birdir.

Evlât kalırsa el beğensin, eğer ölürse yer beğensin.

Oğlunu dövmeyen kesesini döver; kızını dövmeyen dizini döver.

Oku oğlum oku yaz, okumazsan sana derler baba ördek baba kaz.

Serçe yavrusuna “bir insan yere eğilirse bil ki taş alıp sana atacak, hemen kaç” demiş; yavrusu da “ya belindeyse” deyince, “sen öğüdü yuvada almışsın” demiş.

Tay at oluncaya kadar sahibi mal olur.

Tay besleyen ata biner.

Türk ile tosun, çünkü doğdu anadan, öğüt aldı eşek ile danadan.

Türk tosun doğurdu eşek le anadan.

8.3. Çocukların uyarılması, eleştirilmesi ve cezalandırılması:

Köpek yavrusu ziyafet kaldırmaz.

Kör oğul, yaman komşu, olmaya daha yahşi.

Kör oğlu desinler diye babasının gözünü oymuş da kör kişinin oğlu demişler.

Anana sövenin yanına var, yonga yaranın yanına varma. |

Anana sövse de namerdi kovma.

Ne okudu hoca oldu, ne de zengin kıza koca.

Yerdiğin oğlan yer tutar.

Anasını babasını dinlemeyen evlât, kocasını saymayan avrat, üvendere ile yürüyen atı kapında tutma hiç, durma sat.

Buyurmadan tutan evlât, çağırmadan kalkan avrat, orada olur devlet.

8.4. Çocukların övülmesi ve şımartılması:

Kızını kız iken övme, gelin iken öv; gelin iken övme, kucağı çocuklu iken öv.

Yapalağın / Epeleyin yavrusu gözüne şahin gözükür.

Kuzguna yavrusu şahin görünür.

Eşeğin yavrusu gözüne şahin gözükür.

Kargaya yavrusu şahin görünür.
Budala kızını metheder, aptal kendini.
Uşığı baş köşeye oturtursan kızını ister.
Yatar mal egesi, kalkar oğul babası.
Oğlak keçisi söğüşlük, oğlan keçisi yumuşluk.

8.5. Çocuğa fazla yüz vermenin mahzurları:

Çocuk ile olma aşına, çok belalar getirir başına.
Çocukla ortak olan koduğuyla çeş çeker.
Çocuğa uyan çocuk olur.
Çocuğu şımartma, başına çıkar.
Çocukla fak kurma; ya fakını, ya kuşunu.

9. ÇOCUKLARIN BÜYÜME SÜRECİ VE EVRELERİ:

Çocuğun büyüme süreci, zorluklarla ve bilinmezlerle doludur. Anne baba için de önemli bir deneyim niteliği taşıyan bu süreçle ilgili atasözlerimiz karşılaşılacak olan türlü güçlüklerden, çocukların temel ihtiyaçları olan sevgi, beslenme ve uykudan, anababaların beklentilerinden ve büyümenin çeşitli evrelerinden söz eder. Büyüyen çocuğun pek çok yönden anne ve babasından farklı kişilik özelliği ortaya çıkar. Anababasına benzer yönlerine rağmen kendine özgü yapısı ile farklı bir yaşam sürdürecektir. Gün gelecek evlenecek, çoluk çocuğa karışacaktır. Eşi ve çocuklarının aileye katılmasıyla aile bireyleri arasında yeni ilişkiler gelişecektir.

9.1. Çocukların büyüme özellikleri:

Çocuk büyür akıllanır, kemiş büyür şekerlenir.
Çocuk büyür, deli uslanmaz.
Çocuk büyütme, taş kemirmek / kemirtmek.
Çocuk yıkıla yıkıla büyür.
Çocuklar uyuya uyuya büyür ihtiyarlar / yaşlılar uyuya büyüye ölür.
Donuna işemedik çocuk olmaz.
Sonra çıkan boynuz kulağı geçer.

Boynuz kulaktan sonra çıkar ama kulağı geçer.

Dana büyür ama çulu büyümez.

Oğlan büyür koç olur, kız büyür hiç olur.

Tay babasını geçer.

Yerdiğin oğlan yer tutar.

Ahırdan çıkan / yetişen öküze tosun derler.

Çocuk onuna kadar ekmekçi, yirmisine kadar ortakdır.

Bebek yata yata büyür, ihtiyar yata yata.

Kundakla sarılan kefenle gider.

Kundakta giren huy salacada çıkar.

Anasının kucağında uyuyan çocuğun yüreği yağlanır.

Arık teke anasını aşar.

Bir arı geldi vız dedi, kulağıma cız dedi; işte geldi güz dedi, ne durursun kız dedi; çehizini/dihaz düz dedi.

Çocuk ağlamadan büyümez.

Çocuk büyür akıllanır, karnış büyür şekerlenir.

Çocuk büyür, deli uslanır.

Çocuk büyütmek taş kemirmek.

Çocuk düşe kalka büyür.

Çocuk yıkıla yıkıla büyür.

Çocuk emeklemeden yürümez.

Çocuk uyuya uyuya büyür, yaşlılar uyuya ölür.

Dokuz ayda bir tutam, bir ayda dokuz tutam.

Evladın hamı (pek küçüğü)tatlı olur.

İki yaşındaki sıpa, kendi gider suya / suya gider.

Kavun karpuz kökeninde büyük.

Kız bir sevgi ile doğar, bin sevgiye çıkar; oğlan bin sevgi ile doğar, bir sevgiye iner.

Meyve ağaç dalında, çocuk ana kucağında yaşar.

Dana onar, mihını berkitir.
Bir ağaç dikmek, yedi evlattan hayırlıdır.
Oğlan buğday, kız çavdar gibi büyür.
Sıpa büyüye büyüye eşek olur.
Yerdiğin oğlan yer tutar.

9.2. Bekar çocuklar:

Başı babadan, gerisi obadan.
Bekar gözü ile kız alınmaz.
Bekar gözü ile kız, yaya gözü ile at alma.
Bekar gözü, kör gözü.
Bekar oğlan, kızdaki sayılır.
Bekar oğlana avratkarı dövmesi kolay olur/gelir.
Bekara kız vermek kolay olur.
Bekardı ama, cebi omzunda.
Bekarın ahmağı düğünde kız beğenir.
Bekarın mekanı sorulmaz.
Bekarın parasını it yer, yakasını bit.
Ben hadımım derin, o oğuldan, uşaktan nen var, der.
Kadının biri alâ, ikisi belâdır.
Bir eve bir baca, bir kadına bir koca.
Kızın kimi severse güveyin odur, oğlun kimi severse gelinin odur.
Kızı kendi havasına bırakırlarsa ya davulcuya varır, ya zurnacıya.
Kızı kendi keyfine koysalar çalgıcıya varır.
Ergen gözü ile kız alma, gece gözü ile bez alma.
Davul dengi dengine çalar.
Halayıktan (beslemeden) kadın olmaz, gül ağacından odun.
Kenarın dilberi nazik de olsa nazenin olamaz.
Kendinden küçükten kız al, kendinden büyüğe kız verme.

Kız alan gözle bakmasın, kulak ile işitsin.

Pekmezi küpten, kadını kökten al.

Lafın azı uzun, çobana verme kızı; ya koyun güttürür, ya kuzu.

Asili alması zor, saklaması kolaydır.

Babasının mezarını görmediğin adama kız verme.

Kızı ver, köprü kes.

İç güveysi iç ağrısı.

İç güveysinden hallice.

9.3. Çocukları evlendirme:

At alırsan arlıdan, kız alırsan carlıdan al.

At alırsan kula al, avrat alırsan deli al.

At alırsan toydan al, kız alırsan soydan al.

At almaya cahil, kız almaya ehil gönder.

Lafın azı uzun, çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu.

Senden alçak kız al, senden uluya kız verme.

Erken evlenen yanılmamış.

Erken kalkan / Yola çıkan yol alır, erken evlenen döl alır.

Demir tavında, dilber çağında.

Oğlun gibi ever, kızın gibi gelin et.

Çingene kızı çoban hatun olmaz, dilenmezse karnı doymaz.

Er canı isteyen kız “Allah canımı alsın”, avrat canı isteyen oğlan da “Çıkıp gideceğim/gideyim” der.

Annesinin övdüğü kızı alma, komşusunun övdüğünden kalma.

Annesinin övdüğünü koy da kaç, el övdüğünü al da kaç.

Anasının övdüğü kızı koy kaç, anasının garadığı kızı al geç.

Oğlun ilen oba, kızın ilen komşu ol.

Oğluna kız bulma, kızına yar bul.

Oğlunu zamanı gelince ever, kızını fırsat bulunca ever.

Toprağın düzü Türkmenin kızı.

Delinin rızkını görüp kızını verme.

Yer alırken düz al, evlenirken kız al.

Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu.

Dağda öküz, düğünde kız sarraflanmaz / seçilmez. Doğurdum oğlum oldu, evlendi komşum oldu.

Çingene kızından gelin olmaz.

Köyden şehre gelin kızın başına gül elenir, şehirden köye gelin giden kızın başına kül elenir.

Köylüden kız alma eşeğinin tersi kurumaz.

Alma avradın dulunu, dalında gelir kulunu.

Alma karının dulunu, peşinde kalır kulunu, senden yer, senden içer, kendine saklar pulunu.

Alma karının dulunu, peşine gelir kulunu, senden yer, senden içer kendine yığar pulunu.

Alma o. kızını o da sürer anasının izinin.

Baba evinden dirin çıksın, koca evinden ölüm.

Kız gittiği, oğlan bittiği yerde ekmek yer.

Alma o.nun kızını, gelir kızını kızını, alma kızının kızını sürer ebesinin izini.

Alma şehir kızını, hamam der ağlar, alma köylü kızını harman der ağlar.

Otu çek köküne bak, kız alırsan soyuna bak.

Çerkezin kızı, Türkün gelini olsun.

Buğdayı / arpayı / tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden al.

Ağa eşikte, gelin beşikte.

Oğlunu seven hocaya verir, kızını seven kocaya.

Oğlunu seven hocaya, kızını seven kocaya verir/vermez.

Bez alırsan Musul'dan al, kız alırsan asilden/asıldan.

Akrabaya at ver, dost ol; kız ver, düşman ol.

Bezi kozadayken, kıza koca aranmaz.

Al dilencinin kızını, tutsun dolanı dolanı; al devletlinin kızını, tutsun dölünü dölünü.

Al gördüğün kızını, tuttur dolam dolam; al görmediğin kızını, tuttur dolanı dolanı.

Al görmüşün kızını tutsun dolana dolana; al görmemişin kızını tutsun ilene ilene.

Al kibar kızını, işlesin bulana bulana; al çitak kızını gezsin ılana ılana / eğlene eğlene.

Al onun kızını, alma kızının kızını, sürer gider nenesinin izini.

Al zenginin kızını, evini çevirsin babasının evine; al fakirin kızını, o da çevirsin evini babasının evine.

Ocaktan kız almalı.

Akıllı danışincaya / düşününceye kadar, deli oğlunu evlendirir.

Akıllı düşünesiye kadar, deli oğlunu everir.

Van'ın kızı, Tekirdağ'ın kızı.

Yağcıdan kız alma kaçır, kayıdan kaz alma uçar.

Doğurdum oğlum oldu, evlendi komşum oldu.

Ekin ektilim yel aldı, değirmen yaptım sel aldı, oğul yetiştirdim el aldı.

İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz.

Kız evi, naz evi. Kızı var nazı var, oğlu var sözü var.

Kızını kız iken övme, gelin iken öv; gelin iken övme; kucağı çocuklu iken öv.

Bir eve bir baca, bir kadına / kıza bir koca.

Buğdayım var, deme ambara girmeyince oğlum var deme yoksulluğa ermeyince düşmeyince.

Düğün evinde kız, yaylada öküz beğenilmez.

Ne kızını verir ne dünürü gücendirir.

Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası.

Oğlan gider it getirir, kız gider yiğit getirir.

Oğlum gibi ever, kızın gibi gelin et.

Oğlum olsun, deli olsun, ekme olsun kuru olsun.

On beşindeki kız ya erde gerek ya yerde.

Şehrin devletsiz kızı köye gelin gider; köyün devletli kızı şehre gelin gelir.

Tarlanın taşlısı, kızın uzun saçlısı, öküzün inek başlısı.

Tazlayan taza düşer, kel başlı kıza düşer.

Yaya gözü ile at, bekar gözü ile avrat alınmaz.

Yiğide ver kızını, Mevla verir rızkını.

Yiğidin zoru, vermez yerden kız alır.

Zengin yerden kız almak zor, geçinmesi kolay olur; fakir yerden kız almak kolay geçinmesi zor olur.

Zenginin kızını alanın başı yazmalı olur.

9.4. Gelinler, damatlar, kayınlar:

Ananın dediği dağa taş, gelinin dediği gele başa.

Ananın dostu damat, babanın dostu evlat.

Ananın kızı kötü olmaz, kaynananın gelini iyi olmaz.

Kulun yoksa iç güveyin de mi yok.

Oğlan olduğu yere, gelin geldiği yere.

Bir evde tek gelin, keklik gibi sek gelin.

Tavuk var kazdan güzel, gelin var kızdan güzel.

Kül tepecik olmaz, güveyi oğul olmaz.

9.5. Torunlar:

Evlat kemik, torun ilik.

Torun evlattan daha candır.

Koca anaya sormuşlar: “Torunu sever misin?”, “Adı erimin adı, ağzımın tadı olduğundan severim” demiş.

Nane ana kokusu, torun cennet kokusu.

Toruna bakmak aile için rahmet teşkil eder.

Oğlak keçisi sövürlük, oğlan keçisi yumuşluk.

Evladın evladı sevmek içindir.

Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü.

Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gl.
Yağmur yağar taş üstüne, torun ne der baş üstüne.
Kız kızımın kızı, çağır kızının kızını, ağlıyor kızının kızı.

10. ÇOCUKLARIN BAHTI:

Annebabaların çocuklarını en iyi şekilde yetiştirme çabalarına karşın onların hayatlarının yönünü belirleyen kişisel kaderleri vardır. Çocuklarımızın büyümelerini gözlemlerken bazen anababalarından bağımsız olarak gelecekte nasıl bir kişilik taşıyacaklarını da anlayabiliriz. Onları yönlendirmek, başarılarına katkıda bulunmak büyüklerin en büyük görevidir.

10.1. Talihli / talihsiz ocuklar:

Ana baba evlada taht yaptırır ama baht yaptıramaz.
Deli kız damda gezer, bahtını yel getirir.
Oğlanı doğurdum ama bahtını doğuramadım.
Ana baba kızını tahta oturtur da bahta oturtamaz.
Ana kızına taht kurar kız bahtı kocasında arar.
Anasının bahtı kızına.
Evladı ben doğurdum amma gönlünü ben doğurmadım.
Kız büyür bahtı beraber büyür.
Oğlanı ben doğurdum amma, gönlünü ben doğurmadım.
Oğul bala doğdu baht doğdu, kız bala doğdu bela doğdu.
Oğlan çocuğu iyi doğar ailenin kaderi olur.
Kız çocuğu da iyi doğar ama aile için sıkıntı teşkil edebilir.
Anaların bahtı kızınadır.
Ana bahtı kıza kızına, baba ocağı oğla kalır.
Ana bahtı kızına miras.
Anası kızına baht kurar, kız bahtı kocasında arar. Ananın bahtı kızına, babanın ocağı oğula.
Ana bahtı kızına, baba ocağı oğula kalır.

Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocadan/kocasında arar.
Analar der çıkarayım tahta, döner dolaşır iş gelir bahta.
Oğlunu yılan yalamış, babasını kuduz dalamış.
Talihi yar olmayanın felek ağılatır anasını.
Taze pirinç zerde olmaz, kazana baba malı tez tükenir evlat gerek kazana.
Kuşa süt nasip olsa anasından olurdu.
Olmayacak oğlun, bitmeyecek tarlaya tohum eker.

10.2. Çocukların davranışlarının geleceklerini yansıtması:

Cins horoz, yumurtadayken öter.
Doğan ay, doğuşundan belli olur.
Adam olacak çocuk adımından/nigâhından/bakışından/doğuşundan bokundan bellidir.
Ağlayan çocuktan iş memul (ümit) edilmez.
İyi kuzu körpe iken belli olur.
Bir çocuğun iyi olacağı küçüklüğünden itibaren belli olur.
Koç olacak (koçluk)kuzu köm önünde (kuşağında, çığda) belli olur.
Küçüklüğü geleceğinin emaresidir.
Tay iken oynamayan at olmaz.
Her insan küçükken bir takım hareketler yapar.
Taylığında kış atmayan atı makbul saymazlar.
Her insan zamanında yaşının gereklerini yerine getirmelidir.
Torluğunda oynamadık tay olmaz.
Çocuğun hareketli olup yerinde duramaması normaldir.
Olacak dana kom önünde belli olur.
Olsayı bulsaya vermişler, hiç doğurmuş.
Öküz danaya demiş ki, yeki süte gidesin, o da demiş ki süte gidenle gitmeyen belli olur.
[İnsan karşılaştığı kimseleri kendi konumunda görmeye çalışır.
Yiğit oğlan dalyan kız yürüyüşünden belli olur.

10.3. Büyüyen çocuklar:

Çok sevilirse çok ah edilir.

Tarlana iyi deme içinden hasat olmayınca, oğluna iyi deme koynuna el kızı girmeyince, karına iyi deme yoksulluk görmeyince.

11. ÖKSÜZLER VE YETİMLER:

Bir çocuğun annesiz ve babasız büyüme zorunda kalışı başına gelebilecek en büyük felaketlerdendir. Toplumumuzda annesiz öksüzler ile babasız yetimlerin büyümelerine ve yetişmelerine yardım etme geleneği yaygındır ve bu konuda yardım eli uzatan kurumlarımız ve merhametli bireylerimiz vardır. Kendi tercihleri olmadan böyle bir sıkıntı içinde yetişmek zorunda kalan çocuklar acıların en derinlerini yaşamalarına rağmen bazen son derece başarılı insanlar arasına katılmaktadır. –

Öksüz besle evi götürsün, dorun besle turluk götürsün.

Öksüz besle hasmın olsun, karga besle gözün oysun.

Öksüz büyür büyür küçülür.

Öksüz büyür, yoksul bayır.

Öksüz çocuğun bağrında yağı olmaz.

Öksüz çocuk kendi göbeğini kendi keser.

Öksüz güler mi, meğer yanıla.

Öksüz hırsızlığa çıkarsa ay ilk akşamdan doğar.

Öksüz kime küsersin, kısmetini kendin kesersin.

Öksüz kuzu öveç tokluolmaz, manda etinden güveç olmaz.

Öksüz ölmez örselenir.

Öksüze acır çok, ama ekmek verir yok.

Öksüze para vermişler, koyacak yer bulamamış.

Öksüzü doyur, ne yapacağına karışma.

Öksüzün camide babası hamamda anası çok olur.

Öksüzün şeytanı çok olur.

Yetim büyür felek utanır.

Yetim demiş ben güldüm, felek demiş ben nerdeyim.

Yetim hakkı yedi taşı deler geçer.

Yetim malı ateşten gömlektir; yiyen yanar.

Yetimi okşamışlar, var arkam demiş.

Anasız kız, hanım oldum sanır, babasız oğlan ağa oldum sanır.

Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk / uşak dövmeye kolay.

Anasız çocuk evde hordur, babasız çocuk çarşıda.

Anasız çocuk kanatsız kuş gibidir.

Atası olmayanın sahibi zor çıkar.

Atalara baban öldü demişler iş başa düştü demiş.

Anan öldü demişler öksüz olmuşsun demiş.

Olma yetime vasi, olursun Allaha asi.

Olmak istersen Mevla'ya asi, camiye müteveli ol, yetime.

Anası olmayanın babası olmaz.

Anasız kuzu melemez.

Annesi olmayan çocuk çok fazla sesini çıkaramaz.

Atasız uşak/evlat, yularsız eşek gibidir.

Yetik kız yerine yaraşır.

Yetim büyür, felek utanır.

Ekten bükten / pükten Ahmet'e deli kıza, sarı kıza, öksüze bir kaftan.

Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, vay arkam demiş, karnına vurmuşlar, yine vay arkam demiş.

12. EVLATLIKLAR:

Doğal anne ve babalarından ayrı, başka kişilerin yanında yetişmek zorunda kalan çocuklar bir bakıma şanslı olmakla birlikte başka yönlerden de türlü olumsuzluklarla mücadele ederler. Bu çocukları evlatlık alan kimseler ise onları benimsemek istemelerine rağmen onları kendileri dünyaya getirmedikleri için büyümelerindeki özellikleri yadırgarlar.

Ana, analık olursa, baba da babalık olur.

Ana üvey olunca, baba gavur olurmuş.

Çam ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan / oğlundan oğul olmaz.

Dinlemezsen ananı, dinlersin üvey ananı.

Baba bir mal bir, ana bir can bir.

Üvey ana ekmeği, demirdendir tokmağı.

Analık, beyaza kara yamalık.

Analık, fenalık.

Analık kara yamalık.

Analık, kara yamalık, çorba pişirir boz bulanık, ekmek verir ardı yanık, kaşık verir yanı kırık.

Analık, pekmez gelir banalık, babalık, dibi getir kapalık.

Astar bez olmaz, üvey öz olmaz.

Çam dalı ağıl olmaz, el oğlu oğul olmaz.

El adamından oğul olmaz.

El oğlundan / Çam ağacından evlat olmaz.

El oğlundan oğul, çam dalından ağıl olmaz.

El oğlunun / yad oğulu saklamakla oğul olmaz.

Elden oğul olmaz.

Elden oğul, külden tepe olmaz.

Kendirden bez, üveyden öz olmaz.

Mal istersen bedeninden, evlat istersen belinden.

Üveyden öz olmaz, ketenden bez olmaz.

Üvey çocuk öz çocuğun yerini asla alamaz.

Üveye etme özünde bulursun, geline etme kızında bulursun.

Öz kurursa göz de kurur.

Üveyin özü olmaz, köreğin gözü olmaz.

13. EVLAT ACISI:

Her ana baba çocuklarının kendileri gibi büyüyüp evlenmelerini ve hayatlarını normal süreç içinde tamamlasını bekler. Bu yüzden anababaları hayattayken ve kendileri küçük iken ölen çocukların anababaları en büyük acıyı yaşar, en büyük yası tutarlar. Ömür boyu bu acıyı yüreklerinde hissederek. –

Allah sıralı ölüm versin.

Allah kimseye evlat acısı göstermesin.

Er yanığı etekte, evlat yanığı yürekte.

Evlat acısı içler acısı.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerek Özbek gerekse Anadolu toplumlarının sözlü kültür varlıklarını yansıtan “çocuk atasözleri”ndeki ortak dil ve anlam özelliği, birbirinden binlerce kilometre uzakta ve birçok ülkenin coğrafi sınırlarının da ötesinde olmalarına rağmen iki grup halkın nasıl birbirine kopmaz bağlarla bağlı bir bütünü oluşturduğunu en canlı bir biçimde kanıtlamaktadır. Bu kanıtın ışığında çağdaş iletişim olanaklarının sağladığı imkanlarla artık Özbek Türkleri ve Anadolu Türkleri bugüne kadarki ayrılıklarını ve yüzeysel farklılıklarını bir yana bırakarak daha çok kaynaşmalı ve kenetlenerek ortak potansiyellerinden yararlanmalı ve bunun keyfini ve gururunu birlikte yaşamalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahlakla ilgili ayetler ve hadisler (2014). <http://www.forumlordum.net/genclere-ozel-islamda-egitim/128058-ahlak-ile-ilgili-ayetler-ve-hadisler.html>Volume 6/3 Summer 2011, p. 137-153.
- AKSOY, Ömer Asım (1971). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.
- AKTAN, Prof. Dr. Bilal (2011). Cümle yapısı bakımından Özbek atasözleri, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic http://turkishstudies.net/Makaleler/1673426865_12Aktan%20Bilal.pdf.
- AKTAN, Prof. Dr. Bilal (2014). Manzum Özbek atasözlerinde ahenk, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic http://www.turkishstudies.net/Makaleler/871068437_12_bilal_aktan.pdf.
- AKYOL Ahmet (2014). Atatürk ve Türk Dili (2014). <http://www.ahmetakyol.net/ataturk-ve-turk-dili/> Çocuk Endokrinoloji, Büyüme Ve Ergenlik (2014). <http://www.florence.com.tr/haber-duyuru/1212-cocuk-endokrinoloji-buyume-ve-ergenlik-merkezi.html>.
- ARTUN, Prof.Dr. Erman (2014). Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü
- Dede Korkut Kitabı (Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân)). (15-16. yy). http://tr.wikipedia.org/wiki/Dede_Korkut_Kitab%C4%B1.
- Dede Korkut Soylamış (2014). <http://www.bilgitay.net/orhun/dedekorkut.php>.
- DEMİR Alp (1933). Türk Darbimeselleri Yahut Atalar Sözü, İstanbul, Tefeyyüz Kitabevi.
- Dilbilgisi Ders Notları (2014). <http://www.elitegitim.com/dilbilgisi-ders-notlari.html>.
- ESEN, Yrd.Doç.Dr. Şaban, Yrd.Doç.Dr. Ensar Yılmaz (2011). Türk atasözleri ve deyimlerinde girişimcilik olgusu, Çukurova Üniversitesi-Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2011;
- FEDAKAR, Dr. Selami (2004). Özbekistan'da Destan Çalışmalarının Tarihçesi, Milli Folklor, Cilt 8, Yıl 16, No. 62, Yaz 2004.
- GÖMEÇ, Prof. Dr. Saadettin Yağmur (1963) Oğuz Kağan'ın kimliği, Oğuzlar ve Oğuz Kağan Destanları üzerine bir iki söz; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi, Cilt 22, sayı 35, 1963: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/32/238.pdf>.
- GÖZAYDIN, Prof. Dr. Nevzat (1998).Türk Dünyasının atasözleri, TDK, Sayı 6, Güz, http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/nevzat_gozaydin_turk_d_unyasi_atasozleri.pdf.

- İMAMOVA Holida (2005), Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi atasözlerinde nezaketin yansıması Taşkent Şarkünaşlık Enstitüsü, Türkiy Tillar Bölümü. file:///C:/Documents%20and%20Settings/USER/Belgelerim/Downloads/gaziturkiyat-sayi-7-0289-0299-imamova%20(1).pdf
- İZBUDAK, Çelebi Veled (1936). Atalar Sözü, İstanbul.
- KAHHAR, Tahir (2014) Özbek Çocuk Edebiyatı Ve Yayıncılığı, <http://www.cocukvegenc.net/ozbek-cocuk-edebiyati-ve-yayinciligi-1/>
- Kaşgarlı Mahmud (1072-1074). Divanü Lügati't-Türk, Bağdat; II, 153.
- KAYMAZ, Rifkı (1985). Sözü'n özü atasözü, İstanbul.
- KIRIMLI, Sadi G. (1939). Atalar Sözlere, Kanaat İstanbul
- MİEDER, Prof.Dr. Wolfgang (1993). A Dictionary of Turkish Proverbs (by Dr Metin Yurtbaşı) is a prime example of such a work.. <http://www.amazon.com/Dictionary-Turkish-Proverbs-English-Edition/dp/9759570300>
- Mili Kütüphane Gnel Müdürlüğü (1971). Türk Atasözleri ve Deyimler, Ankara
- Milli Eğitim Bakanlığı (2014). Aile Eğitimi Rehberliği, Çocuk Yetiştirme Yaklaşımları; <http://www.pembemaviyuvamanaokulu.com/blog/?p=22>
- MİRZAYEV, T. vd., Özbek Xalq Maqállari, Gafur Gulâm Nâmidägi Ädäbiyat vä Sän'ät Näşriyati, Taşkent 1989
- MİRZO, Sharof (2000). English-Uzbek proverbs and sayings, Toshkent, Ghafur Ghulom nimadagi Adabiät va san"at nashrieti
- Nasrettin Hoca Atasözleri (2014). <http://www.webokur.net/forum/konu/nasrettin-hoca-atasozleri.21803/>
- Orexca Oriental Express Central Asia (2014). Uzbek Proverbs, 53, Shoruh, 140157, Samarkand, Uzbekistan 53
- Özbekçe (2014). <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zbek%C3%A7e>
- Özbekistan Atasözleri (2014). <http://www.msxlabs.org/forum/ozbekistan/175725-ozbekistan-atasozleri.html>
- ÖZCAN Öz Aynur (2009). Kadınlarla ilgili Özbek atasözleri, Grafiker Yayınları, Ankara
- ÖZÖN, Mustafa Nihad Özön (1956). Türk Ata Sözlere, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- PEREMECİ, Osman Nuri (1943). Atalar Sözlere, Resimli Ay Matbaası, İstanbul

- RAVAN, Rachel (2014). Students in Uzbekistan Explain Proverbs, <http://www.topics-mag.com/internatl/traditional-proverbs2.htm>
- SOYKUT, Hilmi (1974). Türk Atalar Sözü Hazinesi, İstanbul
- Şinasi (1863, 2. baskı 1870) Durub-i Emsal-i Osmaniye, İstanbul;
- TAN, Prof. Dr. Mine (1989). Çağlar boyunca çocukluk, Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı
- TEKEZÂDE M.Said (1894). Durûb-i Emsâl-i Türkîye yahut Ata Sözlere, İstanbul
- TEVFİK Ebüzziya (1885). Durûb-i Emsâl-i Osmaniye, İstanbul; http://tr.wikipedia.org/wiki/Tevfik_Eb%C3%BCzziya
- TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl (1963). İnkılap Kitabevi, İstanbul
- Türk Destanları (2014). İlk Türk Destanları, http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/turk_destanlari.htm
- Türk'ün ulu atası: Oğuz Kağan: <http://www.bilgicik.com/yazi/turkun-ulu-atasi-oguz-kagan-tanrikut-mete-han-2/>
- YATAĞAN, Murat, Özbek Halk Makallere (Özbek Halk Atasözlere), Dumlupınar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2010.
- YAZICI, Doç.Dr. Nesimi (1992). İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, No. 192, Ankara
- YILMAZ, Prof.Dr. Ahmet (1999). Müstakim-zade'nin durub-ı emsalinin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi, Türk İslam Edebiyatı, Selçuk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 6 Konya
- YOLDAŞEV, Doç.Dr. İbrahim Muhittin Gümüş (1995). Özbek Atasözlere, Engin Yayınevi, Ankara
- YURTBAŞI, Dr. Metin (1994); Sınıflandırılmış Türk Atasözlere, Özdemir, Ankara
- YURTBAŞI, Dr. Metin (2010). *The Concept of Family Relations in Turkish Proverbs*, American Folklore Society, Memphis Tennessee, 15 Ekim 2010;
- YURTBAŞI, Dr. Metin (2013). Kültür Bakanlığı / Başbakanlık Tanıtma Fonu Destek Müracaatı
- YURTBAŞI, Dr. Metin (2013). Sınıflandırılmış Atasözlere Sözlüğü, Excellence, İstanbul
- YURTBAŞI, Dr. Metin (2013). *Sınıflandırılmış Türk Atasözlere*, Excellence, İstanbul
- ZEYNELLİ, H. (1926). Azerbaycan Atalar Sözü, İstanbul